

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ БІЗНЕС-КОЛЕДЖ**

А.А.ТКАЧЕНКО, В.А. ЗДІР

**Фінансовий менеджмент.
Інструктивно-методичні матеріали до
практичних занять**

Черкаси – 2023

УДК 336.64

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Черкаського державного бізнес-коледжу
Протокол № 3 від 18 грудня 2023*

Укладачі: *Ткаченко А.А., Здір В.А.*

Фінансовий менеджмент. Інструктивно-методичні матеріали до практичних занять. Черкаси, 2023 р. – с. 94

Рецензент: *Бразілій Н.М.*, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку, аналізу і оподаткування Черкаського державного технологічного університету

Інструктивно-методичні матеріали до практичних занять розроблено у відповідності до програми навчальної дисципліни «Фінансовий менеджмент» для здобувачів освітнього ступеня «бакалавр», які навчаються за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування». Інструктивно-методичні матеріали містять: вступ, програму навчальної дисципліни, теоретичні та практичні завдання згідно програми навчальної дисципліни, перелік теоретичних питань для підготовки до підсумкового оцінювання, порядок проведення підсумкового оцінювання знань і вмінь студентів, критерії оцінювання та список використаних джерел.

Затверджено на засіданні кафедри
Економіки, управління та адміністрування
Протокол № 4 від 16.11.23

© А.А.Ткаченко,2023
В.А. Здір, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	5
2. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ЗГІДНО ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	8
2.1. Завдання до теми 1 «Теоретичні та організаційні основи фінансового менеджменту»	8
2.2. Завдання до теми 2 «Система забезпечення фінансового менеджменту»	15
2.3. Завдання до теми 3 «Управління грошовими потоками на підприємстві»	22
2.4. Завдання до теми 4 «Концепція та інструментарій визначення вартості грошей»	30
2.5. Завдання до теми 5 «Управління прибутком»	35
2.6. Завдання до теми 6 «Управління активами»	40
2.7. Завдання до теми 7 «Вартість та оптимізація структури капіталу»	48
2.8. Завдання до теми 8 «Управління інвестиціями»	58
2.9. Завдання до теми 9 «Управління фінансовими ризиками»	66
2.10. Завдання до теми 10 «Аналіз фінансових звітів»	73
2.11. Завдання до теми 11 «Внутрішньо-фірмове фінансове прогнозування та планування»	79
3. ПЕРЕЛІК ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО ОЦІНЮВАННЯ	83
4. ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ПІДСУМКОВОГО ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ СТУДЕНТІВ. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ	85
5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	87

ВСТУП

Дисципліна «Фінансовий менеджмент» у навчальному процесі з підготовки бакалаврів посідає одне з головних місць. Це зумовлено зростанням ролі фінансового менеджменту як комплексу взаємопов'язаних управлінських рішень і заходів на різних рівнях управління фінансовими ресурсами, спрямованих на підвищення ринкової вартості підприємства. Вартісно-орієнтовані технології стали домінуючим фактором прогресивних перетворень у практиці господарювання зарубіжних і вітчизняних підприємств. Із ними пов'язують впровадження принципово нових форм і методів управління фінансовими ресурсами, використання сучасних механізмів фінансового ринку. Різновид кризових явищ які вирують в сучасних умовах господарювання впливають і на зміну філософії фінансової управлінської діяльності, основою якої є принципи ефективного оптимального устрою.

Структуру та зміст курсу побудовано на основі узагальнення реальної практики управління провідними підприємствами. Більшості вітчизняним підприємствам необхідне реформування методів господарювання, оскільки багато підприємств потерпають від невігластва керівників, які своїми свідомими рішеннями гальмують процес реструктуризації. Це обумовлено нерозумінням або недостатнім усвідомленням необхідності змін та неспроможністю фінансувати такі зміни власними зусиллями підприємства. У наш час, як правило, фінансування таких методів здійснюється за рахунок іноземних інвесторів, і лише окремі українські підприємства знаходять власні кошти на проведення фінансової реорганізації. Така складна ситуація вимагає детального вивчення проблемних питань організації (реорганізації) фінансової функції підприємства.

Опановуючи курс, здобувач вищої освіти має усвідомити сучасну методологію та інструментарій фінансового менеджменту. По завершенні вивчення курсу здобувач вищої освіти має: розуміти, що фінансовий менеджмент, призначений для надання глибоких знання з управління фінансовими ресурсами за умов сучасної економіки, навички самостійного творчого мислення, прийняття оптимальних фінансових рішень, що забезпечують зростання прибутку і капіталу, стабілізацію діяльності підприємства, підвищення добробуту його власників і працівників.

Інструктивно-методичні матеріали містять: вступ, програму навчальної дисципліни, теоретичні та практичні завдання згідно програми навчальної дисципліни, перелік теоретичних питань для підготовки до підсумкового оцінювання, порядок проведення підсумкового оцінювання знань і вмінь студентів, критерії оцінювання та список використаних джерел.

1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Теоретичні та організаційні основи фінансового менеджменту

Сутність фінансового менеджменту. Функції фінансового менеджменту і їх значення. Фінансовий менеджмент як система управління фінансовими ресурсами підприємства. Необхідність і ефективність фінансового менеджменту і умови її досягнення. Мета фінансового менеджменту. Основні завдання фінансового менеджменту. Забезпечення максимізації прибутку і ринкової вартості підприємства в реалізації кінцевих інтересів його власників. Стратегія і тактика фінансового менеджменту. Об'єкти і суб'єкти фінансового менеджменту. Завдання фінансового менеджменту.

Тема 2. Система забезпечення фінансового менеджменту

Механізм фінансового менеджменту. Місце фінансового менеджменту в організаційній структурі підприємств. Методи і прийоми фінансового менеджменту. Системи і методи внутрішнього фінансового контролю.

Інформаційне забезпечення фінансового менеджменту. Фінансова інформаційна база. Показники інформаційного забезпечення фінансового менеджменту. Загальні вимоги до інформаційної бази. Основні користувачі фінансової звітності.

Тема 3. Управління грошовими потоками на підприємстві

Поняття грошового потоку. Значення грошових потоків у діяльності підприємства. Оптимізація грошових потоків. Види грошових потоків і їх класифікація. Принципи управління грошовими потоками. Складання звіту про рух грошових коштів. Вхідні грошові потоки і їх характеристика. Зміст і завдання управління вхідними грошовими потоками. Управління грошовими потоками, пов'язаними з операційною діяльністю. Управління грошовими потоками, пов'язаними з фінансовими операціями. Управління вихідними грошовими потоками. Зміст і завдання управління вихідними грошовими потоками. Управління грошовими потоками: оплата рахунків суб'єктів господарювання, перерахування коштів у бюджет і цільові державні фонди, погашення зобов'язань по кредитах і інших боргових зобов'язаннях, витрати на оплату праці. Планування надходження і використання грошових коштів.

Тема 4. Концепція та інструментарій визначення вартості грошей

Необхідність і значення визначення вартості грошей в часі. Фактори, що впливають на зміну вартості грошей в часі. Вплив інфляції на зміну вартості грошей. Ризик і його вплив на зміну вартості грошей.

Нарахування простих і складних процентів. Майбутня вартість грошей і її зміст.

Поняття компаундирування. Розрахунок майбутньої вартості грошей з урахуванням анuitетів. Використання процентного фактора у розрахунках майбутньої вартості грошей.

Теперішня вартість грошей і її зміст. Поняття дисконтування і сфери його

Застосування. Визначення суми дисконту. Визначення чистого дисконтного доходу. Розрахунок теперішньої вартості анuitетів. Поточна вартість довічної рента.

Використання процентного фактора при розрахунках теперішньої вартості грошей. Врахування фактора часу в розрахунках вартості облігацій і акцій.

Тема 5. Управління прибутком

Зміст і завдання управління прибутком підприємства. Систем-підхід до управління прибутком. Інформаційна база управління прибутком. Управління прибутком від операційної діяльності. Формування прибутку від основної діяльності. Фактори, що впливають на формування прибутку. Зовнішні й внутрішні фактори управління формуванням собівартості. Розрахунок граничної виручки і граничних витрат. Аналіз безбитковості. Розробка цінової політики і її оптимізація на підприємстві. Політика

максимізації прибутку підприємств. Операційний леверидж. Управління формуванням прибутку від іншої операційної діяльності. Формування прибутку від фінансових операцій. Сутність і завдання управління розподілом прибутку. Фактори, що впливають на розподіл загального прибутку. Вплив на розподіл прибутку системи оподаткування підприємств. Управління використанням чистого прибутку. Аналіз використання прибутку. Створення резервного фонду. Дивідендна політика.

Тема 6. Управління активами

Склад і структура активів підприємства. Оцінка активів. Зміст і завдання управління оборотними активами. Управління виробничими запасами. Управління дебіторською заборгованістю. Визначення оптимальної структури дебіторської заборгованості. Забезпечення ефективного контролю за рухом і своєчасним поверненням дебіторської заборгованості. Інкасації дебіторської заборгованості. Методи рефінансування дебіторської заборгованості. Управління грошовими коштами. Оптимізація залишку грошових коштів підприємства. Джерело формування оборотних активів підприємств і шляхи забезпечення їх оптимальної структури. Стратегія фінансування оборотних активів: агресивна модель, консервативна модель, компромісна модель. Управління необоротними активами підприємства. Управління основними засобами, нематеріальними активами.

Тема 7. Вартість та оптимізація структури капіталу

Сутність капіталу підприємства. Класифікація капіталу. Визначення загальної потреби в капіталі. Фактори, що впливають на обсяг капіталу. Власний капітал і його формування. Статутний капітал. Пайовий капітал. Резервний капітал. Нерозподілений прибуток. Управління формуванням власного капіталу. Позичковий капітал. Довгострокові фінансові зобов'язання. Короткострокові фінансові зобов'язання. Кредиторська заборгованість. Управління позичковим капіталом. Управління кредиторською заборгованістю. Вартість капіталу як міра прибутковості. Норма капіталу. Базова концепція визначення вартості капіталу. Визначення вартості власного капіталу. Вартість акціонерного капіталу. Оцінка позичок. Оцінка загальної вартості капіталу. Інфляція і ринкова вартість капіталу. Розрахунок середньозваженої вартості капіталу. Фінансовий леверидж. Ефект фінансового левериджу. Структура капіталу. Фактори, що впливають на структуру капіталу. Управління структурою капіталу. Оптимізація структури капіталу. Політика підприємства щодо структури капіталу. Вплив структури капіталу на вартість підприємства.

Тема 8. Управління інвестиціями

Сутність і класифікація інвестицій. Зміст і завдання управління інвестиціями. Види інвестицій. Формування інвестиційної політики. Форми реальних інвестицій і особливості управління ними. Капітальні вкладення. Види інвестиційних проєктів і вимоги до їх розробки. Методи оцінки ефективності інвестиційних проєктів. Окупність капітальних вкладень і її розрахунок. Особливості управління інноваційними інвестиціями підприємств. Управління реалізацією реальних інвестиційних проєктів. Порядок розробки бюджету капітальних вкладень.

Управління джерелами фінансування капітальних вкладень. Амортизаційна політика підприємства. Використання прибутку. Інструменти довготермінового фінансування інвестицій. Визначення оптимальної структури джерел фінансування капіталовкладень.

Фінансова інвестиційна діяльність підприємства. Управління фінансовими інвестиціями. Вкладення коштів у цінні папери. Розміщення коштів на депозитних рахунках, Портфель фінансових вкладень і принципи його формування. Методи оцінки інвестиційного портфеля з урахуванням ризику. Диверсифікація інвестиційного портфеля. Ризикові інвестиції (венчурний капітал).

Тема 9. Управління фінансовими ризиками

Економічна сутність фінансових ризиків і їх класифікація. Основні види фінансових ризиків: валютний, депозитний, процентний, інфляційний, інвестиційний, кредитний. Фактори, що впливають на рівень фінансових ризиків. Визначення рівня ризику і його впливу на фінансовий стан підприємства і його прибутковість. Зміст управління фінансовими ризиками. Процес їх прогнозування і нейтралізації у фінансовій діяльності підприємств. Методи розрахунку ризиків. Економіко-статистичні методи оцінки рівня ризиків. Експертні методи оцінки. Аналогові методи оцінки. Премія за ризик і порядок її визначення. Способи уникнення і нейтралізації фінансових ризиків. Страхування ризиків. Використання механізмів диверсифікації.

Тема 10. Аналіз фінансових звітів

Сутність завдання та аналіз фінансових звітів. Головна мета аналізу фінансових звітів. Призначення основних компонентів фінансових звітів. Зміст, види та відмінності внутрішнього та зовнішнього аналізу фінансових звітів. Основні прийоми аналізу та фінансового аналізу. Оцінка звіту про фінансовий результат. Аналіз звіту про рух грошових коштів. Оцінка звіту про власний капітал. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства.

Тема 11. Внутрішньо фірмове фінансове планування

Фінансове прогнозування і планування в системі фінансового менеджменту. Цілі і завдання внутрішньофірмового фінансового прогнозування і планування. Методи фінансового прогнозування і планування.

Бюджетування і його сутність. Види бюджетів. Складання бюджетів (кошторисів). Методика розрахунку основних фінансових показників бюджетів. Оперативне фінансове планування як основа внутрішньофірмового фінансового контролю.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ЗГІДНО ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Практичне заняття № 1

«ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ»

Мета практичного заняття: засвоєння та поглиблення теоретичних знань про сутність фінансового менеджменту та його практичне значення в реалізації фінансово-господарської діяльності підприємств, а також дослідження основних положень щодо організації фінансового менеджменту на підприємстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник у схемах і таблицях / Наталія Шевченко, Степан Мельник. - Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. - 224 с.
2. Фінансовий менеджмент : підручник / Д. І. Дема, Л. М. Дорохова, О. М. Віленчук [та ін.] – Житомир : ЖНАЕУ, 2018. – 320 с.
3. Фінансовий менеджмент: Навч. посібник / І.Ю. Зайцева. – Харків: УкрДУЗТ, 2018. – 250 с.,
4. Фінансовий менеджмент [Електронний ресурс]: підручник / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» ; [А. М. Поддєрьогін, Н. Д. Бабяк М. Д. Білик та ін.] ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 2-ге вид., перероб. – Електрон. текст. дані. – К.: КНЕУ, 2017. – 534 [2] с.
5. Фінансовий менеджмент: підручник / О. В. Кнейслер, О. Р. Квасовський, О. Ю. Ніпіаліді ; за ред. д-ра екон. наук, професора Кнейслер О. В. – Тернопіль: Вид-во «Економічна думка», 2018. – 482 с.

ПЛАН

1. Сутність фінансового менеджменту.
2. Роль фінансового менеджменту в процесі управління підприємством.
3. Мета, задачі та функції фінансового менеджменту.
4. Стратегія та політика фінансового менеджменту.
5. Механізм фінансового менеджменту та його основні елементи.

Під час вивчення даної теми слід звернути увагу на розкриття сутності менеджменту взагалі і так слід приділити визначенню фінансового менеджменту, яке пов'язане з поняттям механізму управління фінансами.

Необхідно визначити головної найважливішої його складової як фінансовий менеджмент зокрема. Особливу увагу звернути на мету фінансового менеджменту та основні завдання, а також їх реалізацію через здійснення функцій фінансового менеджменту як керуючої системи та як спеціальної галузі управління підприємством. Слід також звернути увагу на основні напрямки фінансового менеджменту, а саме і управління

активами, управління капіталом; управління інвестиціями; управління грошовими потоками; управління фінансовими ризиками та упередження банкрутства.

Необхідно також дати визначення об'єктам управління у фінансовому менеджменті, а також фінансової стратегії і тактики фінансового менеджменту.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

1. Визначте сутність та головну мету фінансового менеджменту.
2. Назвіть та охарактеризуйте основні еволюційні етапи становлення та розвитку “Фінансового менеджменту”, як науки.
3. Охарактеризуйте об'єкт та матеріальну основу фінансового менеджменту.
4. Охарактеризуйте теоретичні концепції та моделі фінансового менеджменту.
5. Охарактеризуйте функціональні компетенції фінансового менеджера.
6. Охарактеризуйте основні завдання фінансового менеджменту.
7. Охарактеризуйте методи та прийоми фінансового менеджменту.
8. В чому полягає сутність стратегії і тактики фінансового менеджменту.
9. Визначте поточні, тактичні та стратегічні цілі підприємства з точки зору фінансового менеджменту.
10. Охарактеризуйте систему формування фінансової політики підприємства.
11. Визначте критерії оцінки результативності фінансової стратегії.
12. Охарактеризуйте співвідношення між поняттями: фінансовий менеджмент, управління фінансами, фінанси, фінанси підприємств.

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ ТА РЕФЕРАТІВ:

1. Проблеми та завдання щодо управління фінансовими ресурсами на підприємстві.
2. Роль історичних постатей у формуванні науки – «фінансовий менеджмент».
3. Становлення та розвиток фінансового менеджменту в Україні та зарубіжних країнах.
4. Процес організації професійної діяльності фінансового менеджера на підприємстві.
5. Взаємозв'язок між суб'єктами та об'єктами фінансового менеджменту.
6. Характеристика основних елементів фінансового менеджменту при прийнятті управлінських рішень.
7. Правове регулювання фінансового менеджменту у національному законодавстві.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Матеріальна основа фінансового менеджменту:

- а) фінансові ресурси;
- б) фінансові потреби;
- в) обертання обігових коштів;
- г) реальний грошовий обіг;
- д) фінансова діяльність підприємства

2. Фінансовий менеджмент виконує комплекс таких функцій:

- а) відтворювальна, розподільча, координуюча;
- б) відтворювальна, розподільча, контрольна;
- в) відтворювальна, регулююча, контрольна

3. Фінансовий менеджмент спрямований на управління:

- а) фінансовими ресурсами ;
- б) фінансовими відношеннями ;
- в) фінансовими ресурсами і відношеннями;
- г) усіма ресурсами підприємства.

4. Об'єктом управління у фінансовому менеджменті є:

- а) персонал;
- б) фінансові ресурси ;
- в) організація фінансової роботи;
- г) організація збуту продукції.

5. До принципів управління фінансового менеджменту належать:

- а) динамізм управління;
- б) ліквідність підприємства;
- в) контроль за прийняттям рішень фінансового характеру;
- г) комплексний характер формування управлінських рішень;
- д) мобілізація фінансових ресурсів.

6. У якому столітті виник фінансовий менеджмент?

- а) у кінці XVI – на початку XVII ст.;
- б) у кінці XVII – на початку XVIII ст.;
- в) у кінці XVIII – на початку XIX ст.;
- г) у кінці XIX – на початку XX ст.;
- д) у кінці XX – на початку XXI ст.

7. Фінансовий менеджмент – це:

а) сукупність принципів та методів розробки і реалізації управлінських рішень, спрямованих на формування, розподіл та використання фінансових ресурсів підприємства і організацію його грошових потоків з метою досягнення оперативно-тактичних та стратегічних цілей;

б) систематизований комплекс принципів, форм та методів розробки і реалізації управлінських рішень, спрямованих на формування, розподіл та використання фінансових ресурсів підприємства;

в) комплексна система принципів та методів розробки і реалізації управлінських рішень, спрямованих на максимізацію прибутку;

г) комплексна система принципів та методів розробки і реалізації управлінських рішень, спрямованих на формування, розподіл та використання фінансових ресурсів підприємства і організацію його грошових потоків з метою досягнення стратегічних цілей.

8. Відповідність механізму реалізації фінансового менеджменту поставленим загальним цілям підприємства передбачає принцип:

- а) системності;
- б) плановості;
- в) адаптивності;
- г) функціональності;
- д) комплексності.

9. До функцій фінансового менеджменту як керованої підсистеми належать:

- а) оцінка фінансового стану підприємства;
- б) поточне планування фінансової діяльності підприємства;
- в) антикризове фінансове управління підприємством при загрозі банкрутства;
- г) формування ефективних інформаційних систем;

д) розробка фінансової стратегії розвитку підприємства.

10. Система основних елементів, що регулюють процес розробки і реалізації управлінських рішень щодо фінансової діяльності підприємства, – це:

- а) фінансовий менеджмент підприємства;
- б) фінансова стратегія підприємства;
- в) фінансова політика підприємства;
- г) механізм фінансового менеджменту.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Укладіть бібліографію щодо сутності поняття «фінансовий менеджмент», використовуючи при цьому вітчизняні та зарубіжні науково-методичні праці. Обґрунтуйте власне бачення сутності цього поняття. Результати доцільно представити із використанням табличного методу (табл. 1).

Таблиця 1

Науково-методичні підходи щодо тлумачення сутності поняття «фінансовий менеджмент»

№ пор.	Автор	Джерело	Визначення
...

Завдання 2. Розгляньте специфіку стратегічного та оперативно-тактичного фінансового менеджменту для самостійно обраного підприємства. Зробіть висновки.

Завдання 3. Наведені нижче фінансові показники являють особливий інтерес для трьох основних груп користувачів: менеджерів фірми, власників капіталу, кредиторів. Проте цілі аналізу фінансового стану фірми для кожної з них суттєво відрізняються. Використовуючи наведену інформацію, заповніть таблицю 2.

Таблиця 2

Цілі аналізу фінансового стану фірми

Менеджери	Власники	Кредитори
1-а мета	1-а мета	1-а мета
2-а мета	2-а мета	2-а мета
3-а мета	3-а мета	3-а мета

Вихідна інформація:

- а) Фінансовий ризик (частка боргу в активах; власний оборотний капітал).
- б) Дохідність (дохідність активів, вартість капіталу).
- в) Ринкові показники (співвідношення ринкової та балансової вартості акцій, динаміка курсу акцій).
- г) Прибутковість (дохідність власного капіталу, прибуток на акцію, курс акцій).
- д) Ліквідність (коефіцієнт поточної ліквідності, грошові потоки).
- е) Розподіл прибутку (дивіденди на акцію, коефіцієнт виплати дивідендів).
- е) Обслуговування боргу (прострочена заборгованість, коефіцієнт покриття боргових зобов'язань).
- ж) Аналіз виробничої діяльності (коефіцієнт прибутковості, аналіз витрат, операційний леверидж, аналіз податкових платежів).
- з) Управління ресурсами (оборотність активів, управління оборотним капіталом, характеристика кредиторської заборгованості).

ПРАВИЛЬНЕ/НЕПРАВИЛЬНЕ ТВЕРДЖЕННЯ

Визначте, правильні () чи неправильні () твердження

Предметом фінансового менеджменту є процеси та явища, що відбуваються у фінансовій діяльності підприємства	
Основна мета фінансового менеджменту на підприємстві забезпечувати максимальний рівень доходності власникам	
На підприємстві, фінансовий менеджмент можна розглядати, як некеровану систему	
Для фінансового менеджменту притаманні такі функції: організація, планування, аналіз, контроль	
Принцип диверсифікації полягає у досягненні цілей спрямованих на розвиток підприємства	
Фінансовий менеджмент відіграє пасивну роль у ринкових перетвореннях	
Механізм фінансового менеджменту включає державне нормативно-правове регулювання фінансової діяльності підприємства	
Ефективний механізм фінансового менеджменту дозволяє лише частково реалізувати мету, що стоїть перед ним	
Функції фінансового менеджменту співпадають з функціями фінансів підприємства	
Фінансовий механізм – це сукупність методів реалізації економічних інтересів шляхом фінансового впливу на соціально-економічний розвиток підприємства	

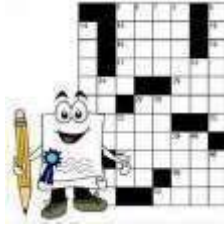
ВСТАНОВИТИ ВІДПОВІДНІСТЬ

(до запропонованих термінів доберіть єдине правильне визначення та запишіть відповіді у таблицю відповідності)

Термін		Визначення	
1	Управління інвестиціями	А	система, функціонування якої забезпечує виконання основних задач фінансового управління підприємством
2	Диверсифікація	Б	стратегічна орієнтованість
3	Фінансовий менеджмент	В	формування найважливіших напрямків інвестиційної діяльності підприємства; оцінка інвестиційної привабливості окремих реальних проектів і фінансових інструментів і добір найбільш ефективних з них
4	Державне нормативно-правове регулювання	Г	досягнення цілей спрямованих на розвиток підприємства
5	Принцип	Ґ	грошові фонди, що формуються за рахунок фінансових ресурсів
6	Фінансовий механізм	Д	формування вхідних і вихідних потоків коштів підприємства, їх синхронізація
7	Мета фінансового менеджменту	Е	постійний моніторинг фінансового стану підприємства
8	Управління грошовими потоками	Є	забезпечення максимального рівня доходності власникам
9	Антикризове фінансове управління	Ж	прийняття законів і інших нормативних актів, що регулюють фінансову діяльність підприємства
10	Фінанси підприємств	З	складна система, яка дозволяє управляти фінансовою діяльністю підприємства

Таблиця відповідності

Термін за п/н	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Літера відповідності										

КРОСВОРД

(знайти максимальну кількість термінів і записати їх у таблицю)

н	н	я	о	х	и	и	т	и	і	у	в	о	л	д	і	л	в	і
а	в	к	с	у	б	є	к	т	с	н	а	р	м	о	ч	ь	р	д
м	у	а	а	а	т	н	а	е	и	г	у	к	ч	і	а	с	а	х
р	я	з	н	л	і	і	ф	р	к	я	п	н	ь	я	з	у	в	у
о	н	н	а	а	к	т	и	в	и	м	р	к	з	а	є	б	а	н
ф	м	у	в	к	о	ш	т	и	л	д	а	и	а	в	к	а	и	н
л	р	о	ф	с	р	д	і	о	ш	д	в	п	н	в	р	л	д	я
і	д	о	п	и	р	и	ш	в	т	и	л	е	у	і	к	а	и	с
і	с	о	з	о	г	в	д	і	с	а	і	т	ц	н	і	н	в	а
ц	е	р	л	р	ю	е	н	в	т	у	н	и	ш	в	н	с	а	м
а	р	ь	и	д	и	р	ж	а	м	м	н	і	і	е	в	н	я	о
с	е	н	ж	и	н	с	е	л	е	н	я	н	щ	с	о	д	і	ф
а	д	е	ц	а	л	и	л	а	н	е	р	а	д	т	в	і	н	а
к	о	н	т	р	і	ф	с	д	е	ц	е	н	ж	и	т	а	с	н
с	в	а	в	о	з	і	к	и	д	а	р	т	й	ц	о	р	у	в
а	и	н	і	о	д	к	я	н	ж	з	о	в	о	і	т	и	н	а
х	щ	е	р	п	і	а	а	н	м	і	н	а	х	я	к	є	н	я
а	е	п	е	з	л	ц	х	а	е	а	р	н	б	е	ц	б	а	з
н	п	я	р	о	в	і	у	в	н	н	о	д	ю	і	с	о	б	е
р	е	г	у	л	ю	я	а	н	т	я	я	н	н	е	ч	е	п	з

Таблиця знайдених термінів

Завдання для практичного заняття № 1 складено на основі [3, 5, 7, 8]

Практичне заняття № 2

«СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ»

Мета практичного заняття: засвоєння та поглиблення теоретичних знань про систему забезпечення фінансового менеджменту на підприємстві, а саме про систему організаційного та інформаційного забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський кодекс України: Кодекс №436-IV від 16.01.2003 р. зі змінами та допов.
2. Державний класифікатор України ДК 002:2004. «Класифікація організаційно-правових форм господарювання».
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013. зі змінами та доповненнями.
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України №996-XIV від 16.07.1999. зі змінами та доповненнями
5. Фінансовий менеджмент [Електронний ресурс]: підручник / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана»; [А.М. Поддєрьогін, Н. Д. Бабяк М. Д. Білик та ін.] ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф.А. М. Поддєрьогін. – 2-ге вид., перероб. – Електрон. текст. дані. – К.: КНЕУ, 2017. – 534 [2] с.
6. Фінансовий менеджмент: підручник / О. В. Кнейслер, О. Р. Квасовський, О. Ю. Ніпіаліді; за ред. д-ра екон. наук, професора Кнейслер О. В. – Тернопіль: Вид-во «Економічна думка», 2018. – 482 с.
7. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник у схемах і таблицях / Наталія Шевченко, Степан Мельник. - Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. - 224 с.

ПЛАН

1. Організаційне забезпечення фінансового менеджменту.
2. Інформаційне забезпечення фінансового менеджменту.
3. Системи і методи внутрішнього фінансового контролю.

Система забезпечення фінансового менеджменту на підприємстві включає три основні компоненти:

- систему організаційного забезпечення фінансового менеджменту;
- систему інформаційного забезпечення фінансового менеджменту;
- методи внутрішнього фінансового контролю.

Під час вивчення першої складової слід звернути увагу на те, що організаційне забезпечення фінансового менеджменту має бути інтегроване із загального структурного управління підприємством, що дозволить забезпечити координацію системи фінансового менеджменту з іншими управлінськими системами підприємства і підвищити ефективність контролю за реалізацією прийнятих по фінансових аспектах рішень.

Система організаційного забезпечення - це взаємопов'язана сукупність внутрішніх структурних служб і підрозділів підприємства, функціональними обов'язками яких є

розробка й прийняття управлінських рішень щодо окремих напрямків його діяльності та контроль за їх здійсненням.

Під час розгляду другої складової системи забезпечення фінансового менеджменту слід звернути особливу увагу на те, що ефективність кожної управлінської системи значною мірою залежить від системи інформаційного забезпечення, яка формується за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел інформації. В свою чергу окремі показники інформаційної системи підлягають попередній класифікації. Так система показників інформаційного забезпечення фінансового менеджменту, що формуються із зовнішніх джерел поділяються на чотири групи:

1. Показники, що характеризують загальний економічний розвиток країни.
2. Показники, що характеризують кон'єктуру фінансового ринку.
3. Показники, що характеризують діяльність контрагентів і конкурентів.
4. Нормативно - регулюючі показники.

Система показників інформаційного забезпечення фінансового менеджменту, що формуються із внутрішніх джерел, поділяються на три групи:

1. Показники, що характеризують фінансовий стан і результати фінансової діяльності підприємства в цілому.
2. Показники, що характеризують фінансові результати діяльності окремих структурних підрозділів підприємства, які групуються на основі даних управлінського обміну.
3. Нормативно-планові показники, пов'язані з фінансовим розвитком підприємства.

Під час розгляду третьої складової системи забезпечення фінансового менеджменту необхідно звернути увагу на те, що внутрішній фінансовий контроль представляє собою організаційний процес перевірки досягнення і рівня реалізації управлінських рішень з управління фінансами, який забезпечується самим підприємством. У зарубіжній практиці використовується прогресивна комплексна система контролінгу, яка поступово впроваджується і на вітчизняних підприємствах. Слід особливу увагу звернути на один з основних блоків контролінгу – фінансового контролінгу, який базується на основних принципах, що дозволяють значно підвищити ефективність всього процесу управління фінансовою діяльністю підприємства.

— ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

1. Назвіть сучасні ознаки фінансового менеджменту в ринкових умовах господарювання.
2. Охарактеризуйте основні складові системи забезпечення фінансового менеджменту на підприємстві.
3. Розкрийте зміст процесу підготовки та реалізації управлінських фінансових рішень на підприємстві.
4. Охарактеризуйте лінійний тип структури управління підприємством. Назвіть основні переваги та недоліки.
5. Охарактеризуйте функціональний тип структури управління підприємством. Назвіть основні переваги та недоліки.
6. Охарактеризуйте лінійно-функціональний тип структури управління підприємством. Назвіть основні переваги та недоліки.
7. Охарактеризуйте продуктової тип структури управління підприємством. Назвіть основні переваги та недоліки.

8. Охарактеризуйте матричний тип структури управління підприємством. Назвіть основні переваги та недоліки.
9. Охарактеризуйте типи структури управління підприємством. Назвіть основні переваги та недоліки.
10. Назвіть зміст і склад фінансової інформації. Охарактеризуйте загальні вимоги до інформаційної бази фінансового менеджменту згідно чинного законодавства.
11. Назвіть основних користувачів фінансової звітності.
12. Назвіть і охарактеризуйте основні джерела внутрішньої інформації для фінансового менеджменту.
13. Назвіть і охарактеризуйте основні джерела зовнішньої інформації для фінансового менеджменту.
14. Назвіть і детально розкрийте складові звіту про фінансовий стан підприємства.
15. Назвіть і детально розкрийте складові звіту про сукупний дохід підприємства.
16. Назвіть і детально розкрийте складові звіту про власний капітал підприємства.
17. Назвіть і детально розкрийте складові звіту про рух грошових коштів на підприємстві.
18. Презентуйте Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».
19. Розкрийте сутність фінансового контролінгу, його функції та механізми реалізації.
20. З'ясуйте нормативно-правові положення щодо регулювання проблеми визначення сутності й меж комерційної таємниці підприємства.

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ ТА РЕФЕРАТИВ:

1. Розвиток і трансформація функціональних обов'язків фінансового менеджера.
2. Фінансовий менеджер в Україні: сучасні кваліфікаційні вимоги та сфери діяльності.
3. Топ-5 сучасних фінансових менеджерів України та світу.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Ієрархічна будова центрів управління підприємством передбачає:

- а) їх розподіл за видами діяльності;
- б) виділення різних видів управління;
- в) їх розподіл за функціями управління;
- г) розподіл усіх структурних одиниць на відокремлені центри відповідальності.

2. Функціональна будова центрів управління підприємством ґрунтується на:

- а) їх розподілі за видами діяльності;
- б) виділенні різних видів управління;
- в) їх розподіл за функціями управління;
- г) розподіл всіх структурних одиниць на відокремлені центри відповідальності.

3. Вкажіть центри відповідальності підприємства (за Дж. Хігінсом):

- а) центр виробництва;
- б) центр прибутку;
- в) центр матеріального постачання;

- г) центр збуту;
- д) центр доходу.

4. До складу спеціалізованих фінансових служб підприємства входять:

- а) відділ маркетингу;
- б) планово-економічний відділ;
- в) бухгалтерія;
- г) відділ матеріально-технічного постачання;
- д) відділ кадрів;
- є) служба контролінгу.

5. До складу показників макроекономічного розвитку належать...

- а) сума власного капіталу підприємства;
- б) грошові доходи населення;
- в) обсяг виробленої продукції;
- г) вартість активів підприємств;
- д) облікова ставка центрального банку;
- є) темпи зростання ВВП.

6. До складу показників галузевого розвитку належать...

- а) індекс інфляції;
- б) ставка оподаткування прибутку від основної діяльності;
- в) обсяг грошової емісії;
- г) вартість активів підприємств;
- д) облікова ставка центрального банку;
- є) індекс цін на продукцію галузі.

7. Вкажіть джерела інформації, які переважно використовуються внутрішніми користувачами фінансової інформації про підприємство:

- а) обов'язкова фінансова (бухгалтерська) звітність;
- б) статистична звітність;
- в) управлінська звітність;
- г) податкова звітність.
- д) висновки зовнішніх аудиторів.

8. До складу внутрішніх користувачів фінансової інформації про підприємство належать:

- а) аудиторські фірми;
- б) власники підприємства;
- в) фінансові менеджери всіх рівнів;
- г) зовнішні консультанти і експерти;
- д) кредитори;
- є) персонал підприємства;
- ж) постачальники.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Задача 1. Визначте та обґрунтуйте особливості фінансового менеджменту на підприємствах різних організаційно-правових форм господарювання відповідно до статті 63 Господарського кодексу України та Державного класифікатора України ДК 002:2004 «Класифікація організаційно-правових форм господарювання». Зробіть висновки.

Методичні рекомендації

У якості критерії порівняння різних підприємств необхідно використати такі:

- а) порядок створення;
- б) умови формування зареєстрованого капіталу;
- в) особливості відповідальності засновників і підприємства;
- г) права і обов'язки засновників і фінансових менеджерів;
- д) особливості побудови фінансової служби та фінансової роботи.

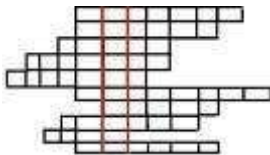
Задача 2. Систематизуйте спільні та відмінні риси професійної діяльності та зробіть висновки:

- а) керівника підприємства і фінансового менеджера;
- б) головного бухгалтера і фінансового менеджера.

Методичні рекомендації

Порівняльну характеристику професійної діяльності фінансового менеджера та інших керівників підприємства необхідно здійснювати з позиції стратегічної орієнтації, професійної та інформаційної компетентності, цілей, типу мислення, а також способів і можливостей реалізації ідей та залучення ресурсів.

Задача 3. Побудуйте структуру управління для найбільшого діючого підприємства вашого міста та визначте особливості фінансової роботи та специфіку фінансового менеджменту на підприємстві. Зробіть висновки.

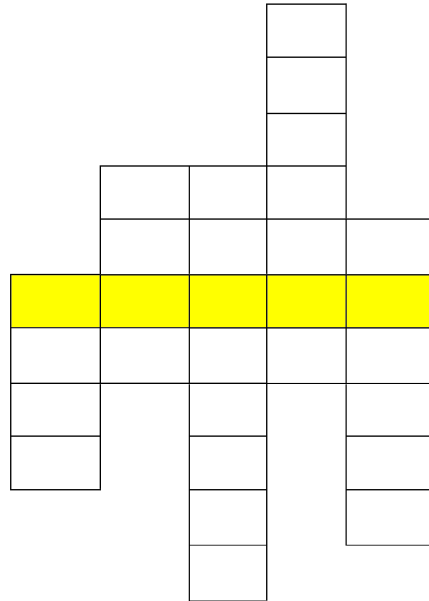
ФІНАНСОВА КРИПТОГРАМА

Розв'яжіть фінансову криптограму. Правильно відгадавши слова по горизонталі, визначте зашифроване слово у виділеному стовпчику.

1. Структура, яка керується радою опікунів чи директорів, яка створена для служіння загальному добробуту. Такі структури є основними інституціями через які приватні кошти та інші ресурси передаються громаді.
2. Письмове повідомлення про виконання певної роботи.
3. Посада; керівник підприємства чи навчального закладу, організації чи колективу.
4. Множина взаємопов'язаних елементів, що взаємодіє з середовищем, як єдине ціле і відокремлена від нього.

5. Система показників, які характеризують кількісне співвідношення елементів, сторін будь-якої діяльності:

Зашифроване слово означає — торговельне, господарське або промислове підприємство, що користується правом юридичної особи, під маркою якої продаються товари або надаються послуги; об'єднання однорідних або суміжних підприємств.

ПРАВИЛЬНЕ/НЕПРАВИЛЬНЕ ТВЕРДЖЕННЯ

Визначте, правильні () чи неправильні () твердження

Система організаційного забезпечення фінансового менеджменту являє собою взаємозв'язану сукупність внутрішніх структурних служб і підрозділів підприємства	
На середніх підприємствах функції фінансового управління виконує фінансовий менеджер	
Принципи організаційного забезпечення фінансового менеджменту визначають побудову загальної організаційної системи управління підприємством тільки за ієрархічною ознакою	
Центр доходу – це структурний підрозділ, керівник якого несе відповідальність за витрачання коштів відповідно до доведеного йому бюджету	
Система інформаційного забезпечення-відбір відповідних інформаційних показників, які необхідні для здійснення аналізу, планування і підготовки ефективних управлінських рішень	
Принцип єдиного грошового вимірювача передбачає вимірювання та узагальнення всіх операцій підприємства у його фінансовій звітності в єдиній грошовій одиниці	
Концепцію управління окремими напрямками фінансової діяльності підприємства на основі «центрів відповідальності» розробив Дж. Хіггінс	
До довідково-аналітичної інформації можна також віднести інформацію, яка використовується для складання бізнес-плану підприємств	
Вимога достовірності визначає можливість порівняльної оцінки вартості окремих активів і результатів фінансової діяльності підприємства у часі	
Фінансове управління фірмою здійснюється на основі комплексу стратегічних та тактичних заходів	

ВСТАНОВИТИ ВІДПОВІДНІСТЬ

(до запропонованих термінів доберіть єдине правильне визначення та запишіть відповіді у таблицю відповідності)

Термін		Визначення	
1	Принцип періодичності	А	являє собою взаємозв'язану сукупність внутрішніх структурних служб і підрозділів підприємства, які забезпечують розроблення і прийняття управлінських рішень .
2	Фінансовий менеджмент	Б	виконує функції фінансового управління та входить до складу функціонального економічного підрозділу який здійснює управління всіма основними аспектами фінансової діяльності
3	Система організаційного забезпечення фінансового менеджменту	В	головний бухгалтер має вищий статус (а відповідно і пріоритетне право підпису у фінансових документах), ніж фінансовий директор
4	Формування системи прав, обов'язків і міри відповідальності керівників структурних підрозділів	Г	припускає поділ діяльності підприємства на певні періоди (звітні періоди) з метою складання фінансової звітності
5	Центр відповідальності	Ґ	передбачає вимірювання та узагальнення всіх операцій підприємства у його фінансовій звітності в єдиній грошовій одиниці
6	Фінансовий менеджер	Д	це структурний підрозділ, керівник якого несе відповідальність тільки за формування доходів у встановлених обсягах. Такий структурний підрозділ не може самостійно впливати на весь обсяг витрат на реалізацію продукції, а також на суму прибутку
7	В Україні	Е	це структурний підрозділ, керівник якого несе відповідальність за використання наданих йому інвестиційних ресурсів і отримання необхідного прибутку від інвестиційної діяльності
8	Центр доходу	Є	етап формування системи організаційного забезпечення фінансового управління на підставі центрів відповідальності
9	Принцип єдиного грошового вимірювача	Ж	являє собою структурний підрозділ підприємства, який повністю контролює ті чи інші напрями фінансової діяльності, а його керівник самостійно приймає управлінські рішення і несе повну відповідальність за досягнення планових показників
10	Центр інвестицій	З	Складний управлінський комплекс, який акумулює в собі елементи грошово-кредитних операцій, операцій з цінними паперами, валютних операцій, операцій з нерухомістю, а також стратегічного та оперативного-тактичного менеджменту

Таблиця відповідності

Термін за п/н	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Літера відповідності										

Завдання для практичного заняття № 2 складено на основі [1, 2, 8, 12]

Практичне заняття № 3

«УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ»

Мета практичного заняття: засвоєння та поглиблення теоретичних знань про поняття та значення грошових потоків у діяльності підприємства; оптимізацію грошових потоків; складання звіту про рух грошових коштів; управління грошовими потоками, пов'язаними з операційною, фінансовою та інвестиційною діяльністю; а також планування, надходження і використання грошових коштів на підприємстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013р. зі змінами та доповненнями
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України №996-XIV від 16.07.1999 р. зі змінами та доповненнями
3. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: Постанова НБУ №22 від 21.01.2004р. зі змінами та доповненнями .
4. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України № 2346-III від 05.04.2001р. зі змінами та доповненнями .
5. Верланов Ю. Ю. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник. Вид. 2-ге. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. – 336 с.
6. Фінансовий менеджмент: підручник / О. В. Кнейслер, О. Р. Квасовський, О. Ю. Ніпіаліді; за ред. д-ра екон. наук, професора Кнейслер О. В. – Тернопіль: Вид-во «Економічна думка», 2018р. – 482 с.
7. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник у схемах і таблицях / Наталія Шевченко, Степан Мельник. - Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. – 224 с.

ПЛАН

1. Грошові потоки як об'єкт фінансового управління на підприємстві.
2. Розрахунок, оцінка і аналіз грошових потоків підприємства.
3. Прогнозування та планування грошових потоків підприємства як основа моделі управління грошовими потоками.

Сучасна теорія розглядає грошовий потік як стійку сукупність розподілених у часі фактів надходження або вибуття грошових коштів та їх еквівалентів, що генеруються суб'єктом господарювання в результаті здійснення його операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, таким чином, грошовий потік можна представити як сукупність послідовних подій, які пов'язані із відособленим та логічно завершеним фактом зміни власника грошових коштів з приводу виконання договірних зобов'язань між суб'єктами господарювання, іншими економічними агентами. З іншого боку, грошові потоки, генеровані суб'єктом господарювання протягом певного періоду, що аналізується, формують також

грошовий потік, який називають сукупним грошовим потоком підприємства. Слід також зазначити, що грошові потоки підприємства розрізняють за двома видами:

- вхідні грошові потоки (надходження грошових коштів);
- вихідні грошові потоки (використання грошових коштів).

Слід звернути увагу на те, що процес управління грошовими потоками підприємства базується на певних принципах, а також вимагає п'ять стадій:

1. Забезпечення повного і достовірного обліку грошових потоків підприємства і формування необхідної звітності. При цьому слід розрізняти прямі і непрямі методи обліку грошових коштів підприємства.

2. Аналіз грошових коштів підприємства у попередньому періоді, який дає змогу оцінити:

- обсяг і джерела отримання грошових коштів і напрями їх витрачання;
- здатність підприємства в процесі поточної діяльності створювати стабільне перевищення сум надходження грошових коштів над сумами здійснення платежів;
- ліквідність підприємства;
- достатність власних коштів для здійснення інвестиційної діяльності.

3. Оптимізація грошових потоків підприємства в майбутньому періоді.

4. Планування грошових потоків підприємства.

Необхідно відзначити, що найпоширенішими фінансовими документами надходження і витрачання грошових коштів на підприємстві є касовий бюджет (план надходження і витрачання грошових коштів), і платіжний календар (одна з форм поточного фінансового плану управління грошовими потоками).

5. Забезпечення ефективного контролю грошових потоків підприємства.

Слід також звернути увагу на те, що ефективно управління грошовими потоками передбачає розробку окремої політики управління вхідними грошовими потоками (в цілому та його елементами), так і політики управління вихідними грошовими потоками (в цілому та за його елементами), яка передбачає необхідність узгодження основних параметрів грошових розрахунків їх потребами моделі управління грошовими потоками суб'єкта господарювання.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

1. Визначте сутність грошового потоку як категорії фінансового менеджменту.
2. Роль та призначення управління грошовими потоками підприємства.
3. Приклади грошових потоків від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності.
4. Визначити сутність чистого сукупного грошового потоку (Cash Flow) суб'єкта господарювання.
5. Сутність прямого та непрямого методів розрахунку операційного грошового потоку.
6. Визначити сутність прямого та непрямого методів розрахунку інвестиційного грошового потоку.
7. Визначити сутність прямого та непрямого методів розрахунку фінансового грошового потоку.
8. Охарактеризувати послідовність етапів управління грошовими потоками підприємства.
9. Критерії оцінки ефективності управління грошовими потоками суб'єкта господарювання.
10. Охарактеризувати сутність моделі управління дебіторською заборгованістю.
11. Охарактеризувати сутність моделі управління кредиторською заборгованістю.

12. Охарактеризувати сутність оптимізації грошових розрахунків як напрямок управління грошовими потоками суб'єкта господарювання.
13. Які складові визначають обсяги чистого грошового потоку по операційній, інвестиційній та фінансовій діяльності підприємства?
14. Охарактеризуйте платіжний баланс як механізм управління грошовими потоками підприємства.
15. Які показники визначають стан ліквідності грошового потоку підприємства?
16. Чи вважаєте Ви, що використання грошових потоків як інструменту визначення ефективності дозволяє отримати більш детальне уявлення про ефективність діяльності підприємства?
17. Чим пояснюється включення амортизації до грошових потоків підприємства?
18. Чому зростання обсягів інвестиційної діяльності приводить до зменшення сукупних грошових потоків підприємства?
19. Чим пояснюється те, що головним джерелом грошових потоків є операційна діяльність підприємства?
20. З якою метою на підприємстві складається звіт про рух грошових коштів?

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ ТА РЕФЕРАТІВ:

1. Особливості складання звіту про рух грошових коштів прямим та непрямим методами.
2. Контролінг грошових потоків на підприємстві.
3. Політика управління грошовими активами.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Грошовий потік підприємства – це:

- а) його чистий прибуток за мінусом амортизації;
- б) надходження і вибуття коштів та їх еквівалентів за певний період часу;
- в) сума щорічних амортизаційних відрахувань та чистого прибутку;
- г) немає вірної відповіді.

2. Елементом операційної діяльності підприємства є:

- а) придбання необоротних активів;
- б) придбання цінних паперів;
- в) виплати працівникам;
- г) погашення позичок.

3. Free Cash Flow (грошовий потік до фінансування) визначає?

- а) рівень фінансової залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування;
- б) чистий (сукупний) грошовий потік;
- в) зміну абсолютної величини грошових коштів, які перебувають у розпорядженні підприємства, за певний період;
- г) приріст грошових коштів та їх еквівалентів за означений період.

4. Управління грошовими потоками необхідне для:

- а) уповільнення обороту капіталу підприємства;
- б) регулювання ліквідності балансу;
- в) збільшення потреби в позикових коштах.

5. У яких випадках співвідношення грошових коштів у складі поточних активів указуватиме на фінансові проблеми підприємства?

- а) коли це співвідношення скорочуватиметься;
- б) коли це співвідношення не буде змінюватися;
- в) коли це співвідношення збільшуватиметься.

6. Зменшення будь-якого виду дебіторської заборгованості на підприємстві призводить до:

- а) грошового припливу по інвестиційній діяльності;
- б) грошового відтоку по інвестиційній діяльності;
- в) грошового припливу по фінансовій діяльності;
- г) грошового відтоку по фінансовій діяльності;
- д) грошового припливу по операційній діяльності;
- е) грошового відтоку по операційній діяльності.

7. Назвіть найефективніший шлях прискорення реалізації продукції:

- а) вимога від покупців попередньої оплати продукції;
- б) вимога від покупців виставлення акредитива;
- в) укладання договору комісії на продукцію, що реалізується;
- г) відвантаження продукції на оформлення платіжної вимоги–доручення;
- д) зниження ціни на продукцію при її реалізації;
- е) стимулювання покупців при реалізації продукції;
- ж) активна реклама продукції;
- з) вивчення ринку збуту;
- и) підвищення якості продукції.

8. Який з напрямів фінансових інвестицій дозволить отримати додатковий дохід за рахунок податкових пільг?

- а) придбання акцій комерційного банку;
- б) розміщення коштів на депозитному рахунку в банку;
- в) придбання казначейських зобов'язань Мінфіну;
- г) вкладення коштів у спільні підприємства з іноземними інвестиціями;
- д) придбання акцій підприємства з іноземними інвестиціями;
- е) розміщення вільних коштів на поточному рахунку в банку;
- є) придбання банківських сертифікатів;
- ж) придбання векселів.

9. Який з напрямів фінансових інвестицій забезпечить найбільш прискорене надходження доходу:

- а) придбання облігацій державної позики;
- б) придбання облігацій відкритого акціонерного товариства;
- в) придбання казначейських зобов'язань Мінфіну;
- г) розміщення коштів на депозитному рахунку в комерційному банку;
- д) придбання облігацій місцевої позики.

10. Яку операцію руху грошових коштів підприємство може здійснити за допомогою факторингу:

- а) надання підприємству позички під дебіторські рахунки;
- б) купівля банком у підприємства дебіторських рахунків;
- в) переказ коштів з рахунка покупця на рахунок клієнта;
- г) надання підприємству позички під заставу;
- д) продаж майна підприємства в розстрочку;

е) укладення для підприємства угоди на купівлю його продукції на певну дату у майбутньому.

11. Яка з операцій руху грошових коштів найбільше відповідає суті лізингу:

- а) надання та отримання товарного кредиту;
- б) здача в оренду підприємств тривалого користування;
- в) продаж майна у довготермінову розстрочку;
- г) отримання позички у матеріальній формі під заставу;
- д) надання в оренду майна, як правило великої вартості на довгостроковий період;
- е) надання в оренду майна, як правило, з наступним правом його викупу.

12. В якому випадку підприємство може значно скоротити витрати за користування банківськими кредитами:

- а) скоротити обсяг залучених кредитів;
- б) збільшити суму власних обігових коштів;
- в) достроково погасити отримані кредити;
- г) провести пролонгацію отриманих кредитів;
- д) відмовитись від надання товарного кредиту покупцям продукції;
- е) вимагати попередньої оплати продукції покупцями;
- є) збільшити кредиторську заборгованість;
- ж) отримати безпроцентний кредит.

13. Момент здійснення платежу повинен максимально наближуватись до моменту відвантаження товарів — це один із принципів:

- а) господарського розрахунку;
- б) кредитування;
- в) безготівкових розрахунків;
- г) факторингу;
- д) немає правильної відповіді.

14. Планом обороту наявних грошей, в якому відображають надходження і витрачання готівки є:

- а) баланс доходів і витрат;
- б) кредитний план;
- в) платіжний календар;
- г) касова книга;
- д) немає правильної відповіді.

15. Грошовий оборот — це:

- а) формування й розподіл грошових фондів;
- б) розподіл виручки від реалізації продукції;
- в) це процес безперервного руху грошей між суб'єктами економічних відносин у суспільному відтворенні.

г) виробництво і реалізація продукції;

д) немає правильної відповіді.

16. Безготівкові розрахунки — це...

- а) розрахунки, які здійснюються готівкою; б) розрахунки за бартером;
- в) розрахунки за допомогою чеків;
- г) розрахунки, які здійснюються за допомогою записів на рахунках у банках;
- д) немає правильної відповіді.

17. Акредитив — це...

- а) розрахунковий документ, що містить вимогу постачальника та доручення платника;
- б) розрахунковий документ, що містить доручення чекодавця банкові здійснити платіж;

в) документ, що містить зобов'язання банку-емітента з доручення клієнта виконати платіж на користь бенефіціара;

г) письмове зобов'язання, яке дає право його власнику вимагати сплати відповідної суми у відповідний термін;

д) усі відповіді правильні.

18. Вексельна форма розрахунків — це...

а) розрахунки між постачальником і платником за товари (послуги) з відстроченням платежу;

б) письмове розпорядження власника рахунку банкові переказати відповідну суму зі свого рахунку на рахунок отримувача коштів;

в) розрахунки між постачальником і платником за товари (послуги) з відстроченням платежу на підставі спеціального документа;

г) немає правильної відповіді.

19. Розрахунковий чек — це...

а) доручення банку покупця банкові постачальника оплатити рахунки постачальника;

б) форма розрахунку, за якої банк-емітент з доручення свого клієнта повинен здійснити платіж;

в) це розрахунковий документ, що містить письмове доручення власника рахунку обслуговуючому банку про перерахування зазначеної в ньому суми коштів з його рахунку на рахунок пред'явника (чеко власника) цього чека.

г) розрахунковий документ, в якому вказано конкретне місце платежу;

д) усі відповіді помилкові.

20. До грошових надходжень від фінансової діяльності належать:

а) доходи від реалізації продукції, робіт/ послуг;

б) продажі акцій чи боргових зобов'язань інших підприємств;

в) страхові відшкодування;

г) переоцінка необоротних активів чи інвестицій;

д) отримання банківського кредиту та його погашення.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Задача. Проаналізувати рух грошових потоків підприємства за прямим методом за даними таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

№	Показник	. Сума тис. грн.
1	ПОТОЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ	
	Приплив грошових коштів	
1.1	Отримання виручки від реалізації продукції	38452
1.2	Аванси отримані від покупців	1680
1.3	Повернення сум, виданих підзвітним особам	980
1.4	Разом на:, ходжень	
	Відтік грошових коштів	
1.5	Платежі і постачальникам	25780
1.6	Виплата заробітної плати	6470
1.7	Відрахування	1240
1.8	Видані аванси	2563
1.9	Разом видатки	
1.10	Разом приплив (+), відтік (-) грошових. Коштів від по і очної діяльності	

2	ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ Приплив грошових коштів	
2.1	Виручка від реалізації ОЗ	58
2.2	Виручка від реалізації довгострокових ЦП	29
2.3	Разом надходжень	
	Відтік грошових коштів	
2.4	Надходження засобів довготермінового використання	351
2.5	Разом видатки	
2.6	Разом приплив (+), відтік (-) грошових коштів від інвестиційної діяльності	
3	ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ Приплив	
3.1	Виручка від реалізації короткострокових ЦП	4561
	Разом над соджень	
3.2	Відтік грошових коштів	
3.3	Короткострокові фінансові; вкладення	1520
3.4	Разом видати	
3.5	Разом при глив (+), відтік (-) грошових коштів з інвестиційної діяльності	
4	ІНШІ ОПЕРАЦІЇ Приплив грошових коштів	
4.1	Разом надходжень	45
	Відтік грошових коштів	
4.2	Разом видатки	12
4.3	Разом приплив (+), відтік (-) грошових коштів .від інвестиційної діяльності	
5	Загальна сума грошових коштів	

ПРАВИЛЬНЕ/НЕПРАВИЛЬНЕ ТВЕРДЖЕННЯ

Визначте, правильні () чи неправильні () твердження

Грошові потоки підприємства є одним із об'єктів фінансового менеджменту	
Доходом визнається сума попередньої оплати за продукцію	
Очікувані грошові потоки це надходження від щоденної роботи підприємства	
До пріоритетних грошових потоків можна віднести, зокрема, надходження виручки від реалізації; оплату рахунків постачальників; сплату податків, інших обов'язкових платежів.	
Резерв ліквідності - стійкий залишок грошових коштів у розпорядженні підприємства у поточний період, що є джерелом забезпечення виконання поточних зобов'язань.	
Погашення дебіторської заборгованості зменшує грошовий потік від операційної діяльності	
Одним із еквівалентів грошових коштів підприємства є кредиторська заборгованість	
Виручку від реалізації основних видів продукції визначають методом прямого розрахунку, а для визначення виручки від реалізації інших товарних груп користуються укрупненим методом.	
Зовнішні грошові надходження включають виручку від реалізації продукції (робіт, послуг) та доходи від участі в капіталі	
Еквіваленти грошових коштів – це короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, що легко конвертуються з незначним ризиком зміни їх вартості.	

ВСТАНОВИТИ ВІДПОВІДНІСТЬ

(до запропонованих термінів доберіть єдине правильне визначення та запишіть відповіді у таблицю відповідності)

Термін		Визначення	
1	Підприємства складають звіт про рух грошових коштів	А	надходження та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів
2	Грошові потоки	Б	аналіз грошових потоків
3	Фінансова діяльність	В	подають його як складову частину фінансових звітів за кожний період подання фінансових звітів
4	Управління грошовими потоками передбачає	Г	процес визначення їх обсягів за видами діяльності, часовими інтервалами та напрямками використання з метою забезпечення максимальної синхронізації надходжень і витрат та платоспроможності підприємства
5	Один із методів управління грошовими потоками	Ґ	характеризує сукупність виплат коштів підприємством у процесі здійснення усіх видів його господарських операцій
6	Планування грошових потоків	Д	може призвести до появи непередбачених збитків, або до втрати альтернативних можливостей
7	Негативний(вихідний) грошовий потік	Е	діяльність, що спричиняє зміни в розмірі та складі статутного капіталу та позичкових коштів компанії
8	Непрофесійне управління грошовими потоками	Є	процедура групування та зведення грошових потоків з метою формування узагальнюючих показників оцінки грошових потоків
9	Форма узгодження грошового потоку це	Ж	цілеспрямований вплив на процеси акумуляції грошових коштів, їх витрачання та перерозподіл з метою збалансування фінансово-господарської діяльності підприємства
10	Пріоритетні грошові потоки	З	грошові потоки за операціями, які забезпечують створення більшої частини вартості або прибутку підприємства і, відповідно, формуються на регулярній основі

Таблиця відповідності

Термін за п/н	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Літера відповідності										

Завдання для практичного заняття № 3 складено на основі [1, 2, 5, 7, 8, 11]

Практичне заняття № 4

«КОНЦЕПЦІЯ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ ГРОШЕЙ»

Мета практичного заняття: засвоєння та поглиблення теоретичних знань про необхідність визначення вартості грошей в часі; дослідження факторів, що впливають на зміну вартості грошей в часі, а також впливу інфляції на зміну вартості грошей; вивчення механізму нарахування простих і складних процентів; отримання навичок до визначення майбутньої та теперішньої вартості грошей та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верланов Ю. Ю. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник. Вид. 2-ге. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. – 336 с.
2. Фінансовий менеджмент [Електронний ресурс]: підручник / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» ; [А.М. Поддєрьогін, Н. Д. Бабяк М. Д. Білик та ін.] ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 2-ге вид., перероб. – Електрон. текст. дані. – К.: КНЕУ, 2017р. – 534 [2] с.
3. Фінансовий менеджмент: підручник / О. В. Кнейслер, О. Р. Квасовський, О. Ю. Ніпіаліді; за ред. д-ра екон. наук, професора Кнейслер О. В. – Тернопіль: Вид-во «Економічна думка», 2018р. – 482 с.
4. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник у схемах і таблицях / Наталія Шевченко, Степан Мельник. - Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. - 224 с.

ПЛАН

1. Необхідність і сутність визначення вартості грошей у часі.
2. Майбутня вартість грошей та її визначення.
3. Теперішня вартість грошей та її визначення.
4. Оцінка майбутньої та теперішньої вартості грошей з врахуванням фактору інфляції

При вивченні цієї теми необхідно перш за все з'ясувати, що гроші мають властивість набувати такої об'єктивно існуючої характеристики як часова вартість. Тому розглядаючи реальну вартість грошей, необхідно брати до уваги не тільки дію інфляції, а також здатність інвестування, отже мета фінансового менеджменту - це можливість з грошей робити додаткові гроші, і важливо обрати з альтернативних варіантів найприбутковіший.

Слід з'ясувати також, що основними причинами втрачання вартості грошей є: інфляція, наявність ризику і віддавання підприємцями переваги наявним грошам. Проблема "гроші-час" не нова, тому відпрацьовано зручні моделі та алгоритми, які дозволяють орієнтуватися у вартості майбутніх дивідендів з позиції поточного періоду, з якими необхідно ознайомитись.

Різноманітність завдань щодо визначення зміни вартості грошей у часі можна поєднати у такі групи:

1. Компаудування визначення майбутньої вартості грошей.
2. Дисконтування - визначення поточної (теперішньої) вартості грошей.

Компаудування може бути:

- просте;
- звичайної ренти;
- вексельної ренти.

Дисконтування також може бути:

- просте;
- звичайної ренти;
- вексельної ренти.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Підприємство «КОНТІ» планує придбати нове обладнання за 20 000 грн. Експлуатаційні витрати на обладнання оцінюються в 5 000 грн. починаючи з першого року. Однак економія з оплати праці становитиме 9 000 грн. Термін використання обладнання - 5 років. Після цього воно може бути реалізоване за 4 000 грн. З метою спрощення розуміння сутності розрахунку не враховувати при визначенні чистої приведеної вартості амортизацію та податки. Норма прибутку (ставка дисконтування) прийнята на рівні 12 % річних.

Необхідно :

- Провести розрахунок грошових потоків та визначити чисту вартість грошових коштів за весь термін використання обладнання.
- Розрахувати коефіцієнт дисконтування та провести дисконтування грошових доходів за роки використання інвестиційного проекту

Завдання 2. Розрахуйте нарощену суму з вихідної суми в 20 000 грн. при розміщенні її в банку на умовах нарахування простих відсотків ,якщо річна ставка 15% , а період нарахування 10 років.

Завдання 3. 50 000 грн. надані підприємству в кредит на 6 місяців за ставкою 8% річних. Необхідно визначити суму кредиту до погашення.?

Завдання 4 . 25000 грн. інвестовані на 4 роки під 6% річних. Яку суму одержить інвестор в кінці строку?

Завдання 5. Сертифікат номіналом 5 700 грн. з купоном 30% був випущений на 70 днів. Визначити суму нарахованих відсотків , які будуть сплачені при погашенні?

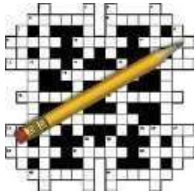
ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

1. Визначте необхідність і сутність визначення часової вартості грошей.
2. Назвіть основні причини зміни вартості грошей у часі.
3. Класифікація, алгоритм і способи визначення вартості грошей у часі.
4. Сутність компаундування і можливості його застосування.
5. Сутність дисконтування і можливості його застосування.
6. Визначте необхідність і сутність оцінки майбутньої і теперішньої вартості грошей з урахуванням фактора інфляції.
7. Врахування вартості грошей у часі на фінансові результати діяльності, а також при кредитуванні підприємства.

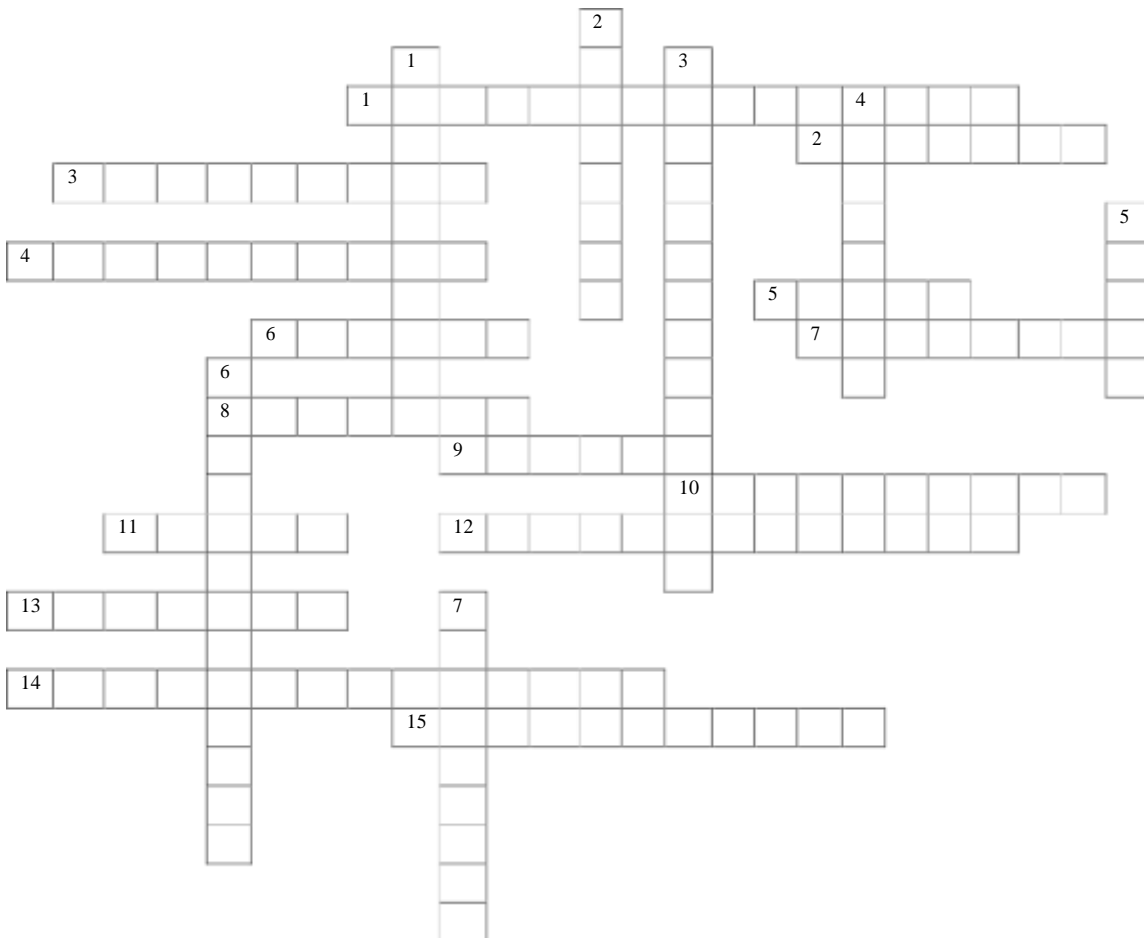

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ ТА РЕФЕРАТИВ:

1. Індекс споживчих цін в Україні: сприйняття та реальність.
2. Інфляційні процеси в Україні: що таке «інфляція» і чому вона знищує економіку?

КРОСВОРД

По вертикалі

1. Властивість цінних паперів бути засобом збереження і нагромадження багатства.
2. Властивість цінних паперів бути засобом збереження і нагромадження багатства.
3. Операція, що дає змогу визначити величину остаточної майбутньої вартості за допомогою складних відсотків.

4. Тривале зростання загального рівня цін, що відображує зниження купівельної спроможності грошової одиниці.
5. Можлива небезпека будь-якого несприятливого результату.
6. Метод, в якому використовується як накопичений у минулому досвід, так і поточні припущення щодо майбутнього з метою його визначення.
7. Частина чистого прибутку, розподілена між учасниками (власниками) відповідно до частки їх участі у власному капіталі підприємства.

По горизонталі

1. Здатність певної валюти до вільного обміну на валюту інших країн або міжнародно визнані платіжні засоби.
2. Ряд рівних грошових платежів (виплат або надходжень), що здійснюються через рівні проміжки часу.
3. Цінний папір, що засвідчує внесення її власником грошових коштів і підтверджує зобов'язання відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного папера в передбачений у ньому термін з виплатою фіксованого процента.
4. Характеристика процесу, явища, речовини або поля, яка має відносно сталий характер.
5. Вид цінних паперів, що являє собою свідоцтво про власність на визначену частку статутного капіталу акціонерного товариства і надає її власнику (акціонеру) певні права.
6. Гроші, які хтось сплачує організації.
7. Сплата за користування кредитом.
8. Ринкова вартість того грошового матеріалу, який пішов на їх створення, її величина визначається витратами виробництва грошей.
9. Грошова одиниця, що лежить в основі грошової системи тієї чи іншої держави.
10. Вартість, яка вказана на грошових знаках.
11. Дохід від власності, який сплачують орендарі власникам матеріальних невироблених активів за право використання цих активів протягом певного періоду.
12. Визначення вартості грошових потоків, які відносяться до майбутніх періодів (майбутніх доходів на теперішній момент часу).
13. Передані в банк під певний відсоток гроші на зберігання.
14. Повторне, додаткове інвестування власного капіталу у економіку, за рахунок прибутку, отриманого з попереднього інвестування.
15. Здатність цінностей легко перетворюватись на гроші. власного капіталу у економіку, за рахунок прибутку, отриманого з попереднього інвестування.
15. Здатність цінностей легко перетворюватись на гроші.

КРОСВОРД

(знайдіть терміни записані в таблиці*)

о	ш	г	з	в	х	е	п	д	н	г	і	к	р	т	ф	а	к	р	д
р	ь	р	б	е	х	в	т	е	н	ю	ь	ф	е	г	а	к	т	о	в
п	и	д	ш	к	в	и	р	ф	о	е	а	т	н	ш	н	к	м	с	і
д	с	з	ї	с	а	н	к	л	я	в	и	а	у	л	і	а	к	х	і
н	к	в	і	е	л	у	г	і	ц	в	о	п	р	в	к	п	а	л	ф
с	о	н	т	и	ь	ї	у	я	й	м	б	л	с	і	м	і	т	т	ж
к	л	м	у	к	с	т	т	ф	ц	с	ц	і	н	д	н	у	и	і	є
к	м	е	в	у	р	е	т	р	п	а	й	г	г	к	і	р	п	н	т
о	с	к	а	м	и	к	е	р	г	р	о	а	ц	к	с	т	ь	в	и
м	п	у	н	н	з	и	м	п	и	ц	ш	с	і	у	а	п	н	е	с
с	а	щ	к	я	й	і	в	і	д	с	і	і	я	с	і	л	о	р	т
е	у	в	а	ь	и	м	к	о	т	о	з	ф	д	л	н	ж	о	а	и
р	н	п	и	р	б	к	т	ц	о	д	ш	ц	я	л	ф	щ	б	і	ц
р	д	о	б	о	р	н	п	к	р	л	щ	і	з	є	ц	л	а	ї	м
м	у	к	е	с	р	т	н	і	с	д	и	я	я	р	ф	а	я	ц	н
у	в	а	р	ф	м	л	д	е	т	ь	и	с	н	и	п	н	в	я	к
н	а	н	т	і	н	а	н	ш	к	у	ф	к	о	к	м	с	и	д	в
л	н	н	я	п	и	е	с	у	у	к	а	р	е	е	у	щ	т	о	і
и	д	к	х	и	ч	е	м	в	п	р	л	т	д	н	в	а	б	х	ь
т	в	а	к	к	я	н	н	а	е	к	а	м	и	т	с	н	ф	і	д

Таблиця знайдених термінів*

Завдання для практичного заняття № 4 складено на основі [2, 4, 6, 7, 13]

Практичне заняття № 5

«УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ»

Мета практичного заняття: засвоєння та поглиблення теоретичних знань про особливості управління прибутком підприємства на етапах його формування, розподілу та використання та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013р. змінами та доп.
2. Податковий кодекс України: Кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010. зі змінами та доп.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №15 «Доходи»: Наказ МФУ №290 від 29.11.1999 зі змінами та доп.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №16 «Витрати»: Наказ МФУ №318 від 31.12.1999. зі змінами та доп. зі змінами та доп.
5. Верланов Ю. Ю. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник. Вид. 2-ге. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. – 336 с.
6. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник у схемах і таблицях / Наталія Шевченко, Степан Мельник. - Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. - 224 с.
7. Фінансовий менеджмент [Електронний ресурс]: підручник / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» ; [А.М. Поддєрьогін, Н. Д. Бабяк М. Д. Білик та ін.] ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф.А. М. Поддєрьогін. – 2-ге вид., перероб. – Електрон. текст. дані. – К.: КНЕУ, 2017. – 534 [2] с.
8. Фінансовий менеджмент: підручник / О. В. Кнейслер, О. Р. Квасовський, О. Ю. Ніпіаліді; за ред. д-ра екон. наук, професора Кнейслер О. В. – Тернопіль: Вид-во «Економічна думка», 2018. – 482 с.

ПЛАН

1. Сутність, мета та основні завдання управління прибутком підприємства.
2. Сутність, мета та основні завдання управління витратами підприємства.
3. Операційний аналіз на підприємстві. Механізм операційного важеля.
4. Управління розподілом прибутку.

При вивченні цієї теми необхідно перш за все визначити головні структурні вектори системи управління прибутком на підприємстві. Отже, можна виділити такі підсистеми:

- **формування витрат** підприємства (собівартості продукції, послуг або робіт);
- **формування доходів** підприємства (виручки від реалізації продукції, надання послуг або виконання робіт) та ін. доходів;
- **формування прибутку** підприємства (у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності);
- **аналіз прибутку** за звітний та попередні періоди;
- **розподіл та використання чистого прибутку** (спрямування прибутку у фонди нагромадження чи споживання або на виплати дивідендів акціонерам підприємства).

Управління витратами — це процес цілеспрямованого формування витрат щодо їхніх видів, місць та носіїв за постійного контролю рівня витрат і стимулювання їхнього зниження. Воно є важливою функцією економічного механізму будь-якого підприємства.

Основним завданням управління витратами є пошук шляхів найефективнішого використання наявних обмежених ресурсів за допомогою планування, калькулювання, обліку і контролю затрат внутрішньовиробничої діяльності.

Управління витратами ґрунтується на аналізі взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку (операційний аналіз).

Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку полягає у вивченні зв'язку між цими величинами для визначення обсягів реалізації, які можуть забезпечити відшкодування усіх витрат та отримання прибутку; оптимальної структури витрат; впливу зміни величини витрат, обсягу та ціни реалізації на прибуток підприємства.

Аналіз беззбитковості є однією з найважливіших характеристик взаємозв'язку затрат, обсягу виробництва та прибутку. Такий аналіз можливий при системі обліку змінних витрат, основою якої є поділ витрат на постійні та змінні, а також при використанні показника маржинального доходу.

Фінансові результати діяльності підприємства оцінюється цілим набором показників, де вихідними категоріями є доходи, витрати, прибутки, збитки. Саме вони закладаються в основу всіх подальших розрахунків і всі інші показники можна вважати похідними.

При аналізі результативності часто використовуються західні терміни, що пояснюється здебільшого звучною аббревіатурою, тому має сенс розглядати показники результативності, звертаючись до оригінальних термінів в їх англійському звучанні (табл. 1).

Головною метою підсистеми управління розподілом і використанням прибутку підприємства є оптимізація пропорцій між капіталізованою частиною прибутку та частиною прибутку, що спрямовується на споживання, які забезпечують реалізацію стратегії розвитку підприємства і зростання його ринкової вартості.

Приймаючи рішення стосовно розподілу прибутку підприємства, необхідно брати за основу показники фінансового стану та фінансових результатів діяльності, урахувати наявність та необхідність першочергових вкладень, рівень матеріально-технічної бази підприємства, можливість здійснення ефективного інвестування тощо.

Таблиця 1

Основні показники доходів, витрат та прибутків

Акронім	Повне найменування	Переклад	Джерела інформації [П(С)БО 3/НП(С)БО 1]
Доходи			
GR	Gross Revenue	Виручка	Ф.2 р.010 (р.2000)
NS	Net Sales	Чистий дохід	Ф.2 р.035 (р.2000)
GP	Gross Profit	Валовий прибуток	Ф.2 р.050 (р.2090)
OP	Operating Profit	Операційний прибуток	Ф.2 р.100 (р.2190)
EBT	Earnings before Tax	Прибуток до оподаткування	Ф.2 р.170 (р.2290)
EBIT	Earnings before Tax and Interest	Прибуток до сплати відсотків та податків	Ф.2 р.170+р.140 (р.2290 + р.2250)
EBITDA	Earnings before Tax, Interest, Depreciation and Amortization	Прибуток до сплати відсотків, податків та амортизації	Ф.2 р.170+р.140+р.260 (р.2290 + р.2250 + р.2215)
NI	Net Income	Чистий прибуток	Ф.2 р.220 (р.2350)

Витрати			
COGS	Cost of Goods Sold	Собівартість реалізованої продукції	Ф.2 р.040 (р.2050)
SG&A	Sales, General and Administrative Costs	Витрати на збут та адміністративні витрати	Ф.2 р.070, р.080 (р.2130, р.2150)
T	Tax	Податок на прибуток	Ф.2 р.180 (р.2300)
I	Interest	Відсотки	Ф.2 р.140 (р.2250)
D&A	Depreciation and Amortization	Амортизація матеріальних і нематеріальних активів	Ф.2 р.260 (р.2215)

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ:

1. Зміст і завдання управління прибутку підприємства.
2. Основні завдання управління витратами.
3. Класифікація витрат, що використовується для прийняття управлінських рішень.
4. Механізм формування прибутку підприємства.
5. Управління прибутком від операційної діяльності.
6. Сутність та методи аналізу беззбитковості.
7. Механізм дії виробничого (операційного) важеля.
8. Роль операційного аналізу в управлінні прибутком.
9. Управління розподілом прибутку підприємства.
10. Чистий прибуток підприємства: фактори, що впливають на його формування.
11. Управління використанням чистого прибутку підприємства.
12. Оцінювання ефективності формування і використання чистого прибутку підприємства.

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ ТА РЕФЕРАТИВ:

1. Собівартість продукції: особливості формування та вплив на фінансові результати підприємства.
2. Ціноутворення в процесі управління прибутком підприємства.
3. Дивідендна політика підприємств в Україні.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Задача 1. Проведіть операційний аналіз діяльності ТОВ «Зірка» та складіть звіт про фінансові результати на основі валової маржі. Вихідні дані наведено у таблиці 2. Також необхідно визначити структуру витрат підприємства, точку беззбитковості, валову маржу, коефіцієнт валової маржі, запас фінансової міцності, силу впливу операційного леввериджу і прибуток від операційної діяльності.

Таблиця 2

Звіт про фінансові результати (витяг зі звіту), тис. грн.

Стаття	Код рядка	Код рядка	Попередній період	Звітний період
1	2	2 а	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	010	331 793	533 990
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	040	292 491	413 632
Валовий:				
прибуток	2090	050	39 302	120 358
збиток	2095	055		
Інші операційні доходи	2120	060	233 514	281 406
Адміністративні витрати	2130	070	23 403	28 150
Витрати на збут	2150	080	11314	10487
Інші операційні витрати	2180	090	229481	309752
Фінансові результати від операційної діяльності:				
прибуток	2190	100	8 618	53 375
збиток	2195	105	()	()

Методичні рекомендації

Звіт про фінансові результати на основі валової маржі рекомендуємо скласти використовуючи формат наведений у таблиці 3. Зробіть висновки.

Таблиця 3

Аналітичний формат звіту про фінансові результати, тис. грн.

Стаття	Попередній період	Звітний період
Операційний дохід		
Змінні витрати		
Валова маржа		
Постійні витрати, у т.ч.		
Адміністративні витрати		
Витрати на збут		
Інші операційні витрати		
Фінансові результати від операційної діяльності:		

Операційний аналіз діяльності ТОВ «Зірка» рекомендуємо провести за допомогою таблиці 4. Зробіть висновки.

Таблиця 4

Показники операційного аналізу, тис. грн.

Стаття	Попередній період	Звітний період
Операційний дохід		
Змінні витрати		
Постійні витрати		
Загальні витрати		
Валова маржа		
Прибуток від операційної діяльності		
Коефіцієнт валової маржі, %		
Точка беззбитковості		
Запас фінансової міцності		
Коефіцієнт запасу фінансової міцності, %		
Сила впливу операційного леввериджу, разів		

Завдання для практичного заняття № 5 складено на основі [1, 2, 5, 7, 8, 11]

Практичне заняття № 6

«УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ»

Мета практичного заняття: засвоєння та поглиблення теоретичних та практичних знань про сутність управління активами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.91 №1560-ХІІ, зі змінами та доповненнями
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI, зі змінами та доповненнями
3. Верланов Ю. Ю. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник. Вид. 2-ге. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. – 336 с.
4. Косова Т. Фінансовий аналіз : Навчальний посібник/Т. Косова, І. Сіменко– К.: ЦУЛ, 2019. – 440с.
5. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник у схемах і таблицях / Наталія Шевченко, Степан Мельник. - Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022.- 224 с.
6. Фінансовий менеджмент [Електронний ресурс]: підручник / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» ; [А. М. Поддєрьогін, Н. Д. Бабяк М. Д. Білик та ін.] ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 2-ге вид., перероб. – Електрон. текст. дані. – К.: КНЕУ, 2017. – 534 [2] с.
7. Фінансовий менеджмент: підручник / О. В. Кнейслер, О. Р. Квасовський, О. Ю. Ніпіаліді; за ред. д-ра екон. наук, професора Кнейслер О. В. – Тернопіль: Вид-во «Економічна думка», 2018. – 482 с.

ПЛАН

1. Склад і структура активів підприємства, оцінка активів.
2. Зміст і задачі управління оборотними активами.
3. Управління поточними фінансовими потребами підприємства.
4. Стратегія фінансування поточних активів.
5. Управління дебіторською заборгованістю.
6. Управління грошовими коштами.
7. Управління необоротними активами.

Під час вивчення цієї теми слід визначити основні напрямки управління активами:

- формування та управління фінансово-експлуатаційними потребами в обігових коштах;

- управління дебіторською заборгованістю;*
- стратегію фінансування поточних активів;*
- управління джерелами формування оборотного капіталу;*
- управління необоротними активами;*
- управління фінансуванням необоротних активів;*

- управління грошовими коштами і короткостроковими фінансовими вкладками.

При вивченні першого напрямку слід відмітити, що основне завдання раціонального управління оборотними активами полягає у скороченні періоду обороту виробничих запасів і дебіторської заборгованості та збільшенні строків сплати кредиторської заборгованості, що дозволить знижувати фінансові потреби підприємства в обігових коштах.

При вивченні питання «Управління дебіторською заборгованістю» увагу слід зосередити факторам, які впливають на розмір дебіторської заборгованості, а також етапам управління дебіторською заборгованістю, і створенню резервів сумнівних боргів.

При дослідженні питання «Стратегія фінансування поточних активів» слід звернути увагу на те, що в господарській діяльності підприємства можуть використовуватися чотири моделі стратегії фінансування поточних активів: ідеальна, агресивна, консервативна, компромісна. Необхідно також приділити увагу позитивним та негативним сторонам цих моделей.

Розглядаючи питання «Управління джерелами формування оборотного капіталу» слід визначити, що вибір оптимального варіанту фінансування оборотного капіталу підприємства має здійснюватись з урахуванням цілого ряду факторів, а саме: досягнуте співвідношення власного і залученого капіталу, вартість довгострокового фінансового кредиту порівняно з рівнем прибутку та інші фактори.

Вивчаючи питання «Управління необоротними активами» необхідно звернути увагу на класифікацію необоротних активів, управління необоротними активами підприємства, визначення оптимального складу та структури необоротних активів. Слід також звернути увагу на проблеми управління фінансування необоротних активів.

При вивченні питання «Управління грошовими коштами і короткостроковими фінансовими вкладаннями» слід відмітити, що політика управління грошовими активами включає декілька етапів; являє собою частину політики управління оборотним капіталом підприємством і полягає в оптимізації сукупного розміру залишку грошових активів з метою забезпечення постійної платоспроможності і ефективного використання в процесі зберігання.

ТЕСТОВЕ ЗАВДАННЯ

1. Сума чистих оборотних активів визначається як ...,

- а) різниця між короткостроковими фінансовими зобов'язаннями і дебіторською заборгованістю;
- б) різниця між сумою валових оборотних активів підприємства і короткостроковими фінансовими зобов'язаннями;
- в) різниця між короткостроковими фінансовими зобов'язаннями і довгостроковим залученим капіталом, який інвестовано в оборотні активи підприємства.

2. Рефінансування дебіторської заборгованості - це...

- а) система фінансових операцій, які забезпечують прискорення перетворення дебіторської заборгованості у грошові кошти;
- б) система заходів щодо коригування дебіторської заборгованості з урахуванням темпів росту обсягу виробництва у плановому періоді;
- в) здійснення фінансових інвестицій за рахунок прибутку, який залишається у розпорядженні підприємства;
- г) переведення дебіторської заборгованості в безповоротну фінансову допомогу.

3. Чисті оборотні активи – це...

- а) сума оборотних активів, які фінансуються за рахунок власного капіталу та довгострокового залученого капіталу підприємства;
- б) сума оборотних активів, яка використовується у процесі виробництва;
- в) оптимальна сума виробничих запасів, необхідна для забезпечення безперервності процесу виробництва;
- г) різниця між загальною сумою всіх активів підприємства за балансовою вартістю та загальною сумою залученого капіталу підприємства.

4. Власні оборотні активи – це...

- а) сума оборотних активів, яка сформована за рахунок власних коштів підприємства;
- б) сума оборотних активів, яка постійно перебуває у господарському обігу підприємства;
- в) сума оборотних активів, джерелом формування якої є довгостроковий залучений капітал;
- г) сума оборотних активів, яка обслуговує виробничий процес.

5. Як визначається середній залишок грошових коштів підприємства на кінець планового періоду?

- а) шляхом коригування залишку грошових коштів на початок планового періоду і темпів росту реалізації продукції у плановому періоді;
- б) шляхом ділення суми надходження грошових коштів у плановому періоді на кількість оборотів середнього залишку грошових коштів у наступному періоді;
- в) шляхом ділення обсягу реалізації продукції у плановому періоді на кількість оборотів грошових коштів у плановому періоді.

6. Назвіть основні джерела формування оборотних активів підприємства:

- а) власні кошти, залучені і запозичені кошти;
- б) статутний капітал, довгостроковий фінансовий капітал, короткостроковий кредит, кредиторська заборгованість;
- в) резервний капітал, додатковий капітал, неоплачений капітал.

ЗАДАЧІ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Завдання 1. Підприємство – кредитор планує одержати виручку від реалізації в сумі 70 000 грн., собівартість реалізованої продукції 59 500 грн., прибуток від реалізації 10 500 грн., або 15% **виручки**. Покупець наполягає відпустити товари в кредит на суму 10 000 грн. Очікуваний прибуток від цієї суми складає 1 500 грн.

Необхідно:

- розрахувати суму під ризиком
- чи можна надати кредит покупцю на суму 10 000 грн.?

Завдання 2. Фірма купує деталі по 30 грн. за одиницю. В рік їй потрібно 5 000 шт. деталей: середня норма прибутку на капітал 15%, вигреш на зберіганні однієї деталі 1 грн. 4 витрати на організацію одного замовлення складають 120 грн.

Необхідно розрахувати:

- витрати на зберігання запасів і витрачену вигоду на одиницю ;
- обсяг партії
- знайти яка кількість замовлень на рік?.

Завдання 3. ТОВ «Мрія» виробляє два види товарів – «А» і «Б». Вартість основних засобів для виробництва «А» - 500 000 грн., «Б» - 1 300 000 грн. Поточна фінансова потреба для товару «А» - мінус 100 000 грн. (надлишок оборотних засобів у 10 % виручки), для товару «Б» - плюс 200 000 грн. (нестача оборотних засобів у 10 % виручки). Виробництво товару «А» приносить збитки у розмірі 20 000 грн., товару «Б» - прибуток у розмірі 100 000 грн. Вихідні дані для операційного аналізу наведені в таблиці 1:

Таблиця 1

Показники	Товар «А»	Товар «Б»
Виручка від реалізації	1 000 000	2 000 000
Прямі змінні витрати на сировину та матеріали	300 000	1 150 000
Прямі змінні витрати на оплату праці	112 500	112 500
Прямі постійні витрати на оплати праці	337 500	337 500
Прямі постійні витрати (крім оплати праці)	200 000	160 000
Непрямі постійні загальногосподарські витрати (розподілені пропорційно виторгу по кожному товару)	70 000	140 000

З позиції фінансового менеджменту господарського товариства – чи не відмовиться від виробництва товару «А»?

Після певних дій з боку керівництва та фінансового менеджера була розроблена асортиментна політика на основі маркетингового прогнозу зміни обсягу ринку по кожному з товарів – представлено в Таблиці 2 наступні чотири варіанти прогностичних даних: (грн.)

Таблиці 2

Вид товару	Приріст виручки від реалізації	Необхідний приріст прямих витрат	Необхідний приріст інвестицій в основні активи (при лінійній амортизації протягом 5 років)
Товар «А»	1) 200 000	30 000	50 000
	2) 500 000	100 000	150 000
Товар «Б»	3) 300 000	100 000	100 000
	4) 800 000	250 000	500 000

Які висновки можна зробити після дослідження маркетингового прогнозу зміни обсягу ринку по кожному з товарів?

ФІНАНSOVA КРИПТОГРАМА

Розв'яжіть фінансову криптограму. Правильно відгадавши слова по горизонталі, визначте зашифроване слово у виділеному стовпчику.

1. Активи, які можна побачити або доторкнутися до них, мають матеріальну форму.
2. Активи, які перебувають у готівковій формі або можуть бути швидко реалізовані на ринку
3. Активи, які постійно обертаються у процесі господарської діяльності підприємства
4. Оборотні активи, які не повинні бути обмежені у використанні та призначені для реалізації або використання протягом року чи операційного циклу, якщо він довший за рік.
5. Частина активів підприємства, яка являє собою фінансові ресурси: грошові кошти, цінні папери, боргові зобов'язання та право вимоги боргу.

КРОСВОРД

(знайти максимальну кількість термінів і записати їх у таблицю)

н	н	я	о	х	у	п	р	а	в	л	і	н	н	я	і	л	в	р
а	в	к	д	о	д	с	и	д	с	н	а	е	п	о	в	ь	р	е
м	у	а	а	а	т	н	а	е	и	г	н	ф	ц	і	и	с	а	н
п	о	т	р	е	б	и	ф	р	к	я	н	е	у	я	р	у	в	т
о	н	н	а	а	п	е	р	о	в	и	т	к	ф	а	о	б	а	а
ф	м	у	в	к	у	с	н	к	н	д	а	т	р	в	б	т	и	б
л	р	о	ф	с	р	т	і	о	ш	д	п	и	п	в	н	е	д	е
і	д	о	п	и	р	о	ш	в	т	и	л	в	ж	і	и	т	и	л
і	ї	о	з	о	г	б	д	і	с	а	а	н	е	р	ц	у	в	ь
п	і	д	п	р	и	е	м	с	т	в	о	і	д	ж	т	н	а	н
в	н	ь	р	д	и	с	ж	а	и	м	ц	с	і	а	в	н	я	і
а	н	н	о	и	н	в	е	л	і	н	н	т	ч	м	о	д	і	с
р	о	е	д	а	л	к	л	а	д	е	я	ь	н	і	в	і	н	т
т	т	н	у	р	е	з	е	р	в	и	е	н	в	и	т	а	с	ь
і	т	а	к	о	з	н	к	и	л	а	р	т	р	п	о	р	у	в
с	р	н	ц	о	д	в	я	н	і	з	о	в	о	к	т	и	н	а
т	у	е	і	п	о	п	т	и	м	і	з	а	ц	і	я	є	н	я
ь	в	п	я	з	л	д	х	а	і	а	р	н	і	е	ц	б	а	з
н	н	я	р	о	а	м	о	р	т	и	з	а	ц	і	ї	о	б	е
р	е	г	у	л	ю	в	а	н	н	я	я	н	а	к	т	и	в	и

Таблиця знайдених термінів*

ВСТАНОВИТИ ВІДПОВІДНІСТЬ

(до запропонованих термінів доберіть єдине правильне визначення та запишіть відповіді у таблицю відповідності)

Термін		Визначення	
1	Матеріальні активи	А	Активи, які перебувають у готівковій формі або можуть бути швидко реалізовані на ринку
2	Високоліквідні активи	Б	Частина <u>активів</u> підприємства, яка являє собою фінансові ресурси: грошові кошти, <u>цінні папери</u> , боргові зобов'язання та право вимоги боргу.
3	Активи	В	Цінні папери, створені на фінансових ринках для того, щоб приносити прибуток.
4	Інвестиційні активи	Г	<u>Активи</u> , які можна побачити або доторкнутися до них, мають матеріальну форму.
5	Запаси	Ґ	Активи, які постійно обертаються у процесі господарської діяльності підприємства
6	Фінансові активи	Д	Оборотні активи, які не повинні бути обмежені у використанні та призначені для реалізації або використання протягом року чи операційного циклу, якщо він довший за рік.
7	Поточні активи	Е	Ресурси, контрольовані підприємством в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до надходження економічних вигід у майбутньому.
8	Позаоборотні активи	Є	Суми, які нараховуються <u>підприємству</u> від покупців за <u>товари</u> або послуги, продані в кредит. В балансі підприємства записуються як <u>активи</u> .
9	Оборотні активи	Ж	Ресурси підприємства термін використання яких більше року або протягом операційного циклу, якщо цим активам більше року.
10	Необоротні активи	З	Сукупність майнових цінностей підприємства, що багаторазово беруть участь у процесі його господарської діяльності й, переносять на продукцію використану вартість частинами
11	Дебіторська заборгованість	И	Визначення норм і порядку амортизаційного списання, формування та використання амортизаційного фонду.
12	Амортизаційна політика	І	Сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточний господарський процес і повністю споживаються протягом одного виробничого циклу

Таблиця відповідності

Термін за п/н	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Літера відповідності												

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ЗАСВОЄНИХ ЗНАТЬ:

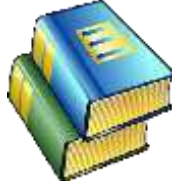
1. Охарактеризуйте основні структурні елементи формування політики управління активами підприємства.
2. Принципи формування активів підприємства.
3. Які завдання вирішуються формуванням політики управління грошовими активами.
4. Етапи формування політики фінансування оборотних активів.
5. Сутність оптимізації структури джерел фінансування оборотних активів підприємства.
6. Управління фінансуванням необоротних активів.
7. Назвіть джерела фінансування оборотних активів підприємства.
8. Які фактори впливають на розмір поточних фінансових потреб підприємства.
9. Які фактори впливають на розмір дебіторської заборгованості.
10. Назвіть основні переваги і недоліки у формуванні оборотних активів підприємства порівняно з формуванням необоротних активів.
11. Визначте основні завдання управління виробничими запасами.
12. Обґрунтуйте необхідність визначення оптимального розміру запасів товарно-матеріальних цінностей.
13. Сутність методів, що застосовуються на підприємстві для визначення оптимальної потреби в оборотних активах.
14. Характеристика моделей стратегії фінансування поточних активів.
15. Порядок визначення показників, що характеризують ефективність використання необоротних активів.
16. Джерела фінансування оновлення необоротних активів.

Завдання для практичного заняття № 6 складено на основі [2, 3, 5, 7, 8, 14]

Практичне заняття № 7

«ВАРТІСТЬ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ»

Мета практичного заняття: засвоєння та поглиблення теоретичних знань про сутність вартості капіталу, його оптимізації та структури

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.91 №1560-ХІІ, зі змінами та доповненнями
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI, зі змінами та доповненнями
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. наказом Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013р, зі змінами та доповненнями.
4. Верланов Ю. Ю. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник. Вид. 2-ге. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. – 336 с.
5. Інвестиційний аналіз : навчальний посібник / І. Мойсеєнко, І. Ревак, Г. Миськів, Н. Чапляк. - Львів: ЛьвДУВС, 2019. - 276 с.
6. Марченко О. М. Практикум з менеджменту: навчальний посібник / О. М. Марченко. - Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. - 224 с.
7. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник у схемах і таблицях / Наталія Шевченко, Степан Мельник. - Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. - 224 с.
6. Фінансовий менеджмент [Електронний ресурс]: підручник / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» ; [А. М. Поддєрьогін, Н. Д. Бабяк М. Д. Білик та ін.] ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 2-ге вид., перероб. – Електрон. текст. дані. – К.: КНЕУ, 2017. – 534 [2] с.
7. Фінансовий менеджмент: підручник / О. В. Кнейслер, О. Р. Квасовський, О. Ю. Ніпіаліді; за ред. д-ра екон. наук, професора Кнейслер О. В. – Тернопіль: Вид-во «Економічна думка», 2018. – 482 с.

ПЛАН

1. Капітал підприємства і його сутність. Визначення власного капіталу і його складових.
2. Характеристика структури і визначення ціни власного капіталу.
3. Структура і вартість залученого капіталу.
4. Теорії структури капіталу.

При вивченні даної теми доцільно підкреслити, що головна мета функціонування капіталу - це його рух. Протягом поточної діяльності форма капіталу підприємства змінюється як у відношенні його абсолютного розміру так і окремих складових. Капітал підприємства має певні джерела формування, а саме: власні джерела, кошти акціонерів і залучені.

Власний капітал може утворюватись двома способами:

- 1) грошовими внесками та іншими активами власників підприємства;
- 2) методом накопичення суми доходу, що залишається на підприємстві.

Слід звернути увагу на те, що інформацію про власний капітал можна отримати з першого розділу пасиву балансу підприємства, який містить дані про структуру власного капіталу на початок і кінець звітного періоду. Згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» до структури власного капіталу входять:

- статутний капітал;
- додатковий вкладений капітал;
- інший додатковий капітал;
- резервний капітал;
- нерозподілений прибуток (непокритий збиток);
- неоплачений капітал;
- вилучений капітал.

Доцільно підкреслити, що основними елементами залученого капіталу виступають кредити банку та емітовані підприємством облигації. Залучені кошти можна поділити на:

- короткострокові зобов'язання;
- довгострокові зобов'язання;
- кредиторську заборгованість.

Слід зауважити, що іноді, коли йдеться про залучений капітал, то мають на увазі лише перші два типи зобов'язань. Слід також звернути увагу на те, що кошти, одержані внаслідок проведення емісії облигацій можуть переходити з групи залученого в групу власного капіталу. В той же час частка залученого капіталу може збільшуватись і завдяки виплаті акціонерам дивідендів облигаціями.

Головним чином при застосуванні комбінованих джерел формування капіталу підприємства можна впливати на один з найважливіших фінансових показників діяльності підприємства - співвідношення між власними і залученими коштами. Крім того, важливим показником також виступає «чистий капітал» - на ньому також слід зосередити увагу.

Особливої уваги заслуговує необхідність відрізнити поняття «ціна капіталу підприємства» і «ціна підприємства як суб'єкта на ринку капіталу». Це має велике значення при прийнятті рішень інвестиційного проекту, доцільним є використання середньозваженої ціни капіталу, а також зваженої граничної вартості капіталу. Слід взяти також до уваги, що підприємство може збільшити власний капітал двома методами:

1. Реінвестуванням частини прибутку;
2. Новим випуском звичайних акцій.

Тому, коли аналізується ціна джерела «власний капітал», доцільно аналізувати ціну двох різних компонентів. При вивченні цієї теми доцільно також звернути увагу на необхідність оптимізації структури капіталу за допомогою визначення зваженої ціни, яка залежить від ціни її складових (власного і залученого).

ТЕСТОВЕ ЗАВДАННЯ

1. Концепція Мілера – Модільяні полягає в ствердженні, що:

- а) вартість капіталу залежить не від його структури, а від грошових коштів, отриманих у результаті інвестицій;
- б) вартість капіталу залежить від його структури, а не від припливу інвестицій.

2. Для того, щоб зменшити середньозважену вартість капіталу фірми, необхідно застосувати такі прийоми, як:

- а) збільшення виплати дивідендів;
- б) зменшення виплати дивідендів;
- в) збільшення кредиторської заборгованості;

г) збільшення залучення довгострокових банківських кредитів.

3. Які показники застосовуються для визначення показника «ціна підприємства»?

а) рентабельність інвестицій;

б) сума коштів з обслуговування власного і залученого капіталу;

в) ціна авансованого капіталу;

г) сума сплачених дивідендів.

4. Які показники застосовуються для визначення показника «чистий капітал»?

а) довгострокові зобов'язання;

б) короткострокові зобов'язання;

в) статутний капітал;

г) сума оборотних активів;

д) нерозподілений прибуток.

5. Високий рівень левириджу веде до фінансової стійкості?

а) так;

б) ні.

6. Власний капітал підприємства - це:

а) сума активів підприємства;

б) сума активів підприємства і статутного капіталу;

в) різниця між вартістю майна підприємства і борговими зобов'язаннями;

г) немає вірної відповіді.

7. Власними джерелами формування капіталу підприємств виступають:

а) нерозподілений прибуток;

б) сума простих і привілейованих акцій;

в) кредиторська заборгованість, довгострокові зобов'язання;

г) немає вірної відповіді.

8. Збільшення власного капіталу підприємство може досягти за рахунок:

а) зростання довгострокових зобов'язань;

б) зростання кредиторської заборгованості;

в) реінвестування прибутку;

г) емісії корпоративних цінних паперів.

9. Залишковий капітал - це сума, яка залишається після погашення:

а) привілейованих акцій;

б) простих акцій;

в) нерозподіленого прибутку;

г) облігацій.

10. Економічна сутність капіталу полягає у його характеристиках:

а) капітал підприємства є основним фактором виробництва;

б) капітал характеризує фінансові ресурси підприємства, які забезпечують дохід;

в) капітал є головним джерелом формування добробуту його власників;

г) капітал підприємства є головним виміром його ринкової вартості;

д) динаміка капіталу підприємства є важливим барометром рівня ефективності його господарської діяльності;

е) усі відповіді правильні.

11. Капітал, що характеризує фінансові ресурси підприємства забезпечує формування доходів у:

а) виробничій сфері;

б) інвестиційній сфері;

в) усі відповіді неправильні.

12. За належністю підприємству капітал поділяється на такі види:

- а) позиковий;
- б) власний;
- в) капітал у матеріальній формі.

13. За цілями використання капітал поділяється на такі види:

- а) позиковий;
- б) спекулятивний;
- в) виробничий;
- г) власний.

14. За формами інвестування капітал поділяється на такі види:

- а) капітал у фінансовій формі;
- б) капітал у матеріальній формі;
- в) власний капітал;
- г) капітал у нематеріальній формі.

15. За об'єктом інвестування капітал поділяється на такі види:

- а) основний;
- б) приватний;
- в) оборотний.

16. За формами знаходження у процесі кругообігу капітал поділяється на такі види:

- а) капітал у грошовій формі;
- б) капітал у виробничій формі;
- в) капітал у нематеріальній формі;
- г) капітал у товарній формі.

17. За формами знаходження у процесі кругообігу капітал поділяється на такі види:

- а) грошовий;
- б) виробничий;
- в) товарний;
- г) усі відповіді правильні.

18. За організаційно-правовими формами капітал поділяється на такі види:

- а) пайовий;
- б) індивідуальний;
- в) акціонерний;
- г) усі відповіді правильні.

19. За характером використання в господарському процесі капітал поділяється на такі види:

- а) працюючий;
- б) накопичуваний;
- в) "тіньовий".

20. До непрацюючого капіталу належать:

- а) виробничі запаси для продукції, яка знята з виробництва;
- б) готова продукція, на яку повністю відсутній попит;
- в) частина капіталу, яка приймає участь у формуванні доходів.

21. У процесі кругообігу капітал підприємства проходить такі стадії:

- а) грошовий капітал;
- б) виробничий капітал;
- в) товарний капітал;
- г) усі відповіді правильні.

22. Структура капіталу впливає на:

- а) рівень рентабельності активів;
- б) рівень рентабельності власного капіталу;

в) усі відповіді правильні.

23. Основні сфери використання показника вартості в діяльності підприємства:

а) показник вартості капіталу підприємства є мірою прибутковості операційної діяльності;

б) показник вартості капіталу використовується як критерій у процесі здійснення реального інвестування;

в) вартість капіталу підприємства є базовим показником формування ефективності фінансового інвестування;

г) показник вартості капіталу підприємства виступає критерієм прийняття управлінських рішень відносно використання оренди (лізингу) чи придбання у власність виробничих основних засобів;

д) показник вартості капіталу в розрізі окремих його елементів використовується у процесі управління структурою даного капіталу на основі механізму фінансового левериджу;

е) рівень вартості капіталу підприємства є важливим виміром рівня ринкової вартості даного підприємства;

є) усі відповіді правильні.

24. Основні принципи оцінки вартості капіталу:

а) принципи посередньої по елементарної оцінки вартості капіталу;

б) принципи узагальнюючої оцінки вартості капіталу;

в) принципи порівнянності оцінки вартості власного і позичкового капіталу;

г) принципи динамічної оцінки вартості капіталу;

д) принципи взаємозв'язку оцінки поточної і наступної середньо визначеної вартості капіталу підприємства;

е) принципи визначення кордону ефективного використання додаткового капіталу, який залучається;

є) вартість капіталу й межі ефективного його використання.

ж) всі відповіді правильні.

25. Показник середньозваженої вартості капіталу формується на підприємстві під впливом таких факторів:

а) середньої ставки процента, що склалася на фінансовому ринку;

б) різних джерел фінансування;

в) відношення обсягів операційної та інвестиційної діяльності;

г) життєвого циклу підприємства;

д) рівня ризику, що здійснюється за рахунок операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

ПРАВИЛЬНЕ/НЕПРАВИЛЬНЕ ТВЕРДЖЕННЯ

Визначте, правильні () чи неправильні () твердження

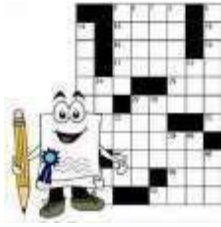
1	Підприємство повинно підтримувати певний баланс між заборгованістю та власним капіталом	
2	Чим більше позичкових коштів у підприємства, тим кращий його фінансовий стан	
3	Позичкові кошти – дешевше джерело фінансування, ніж власний капітал	
4	Дія фінансового важеля проявляється в отриманні додаткового доходу від несплати дивідендів	
5	Вартість капіталу – сумарна вартість основних фондів підприємства	
6	Якщо внутрішня ставка доходу інвестицій більші вартості капіталу – інвестиції прибуткові	
7	Надмірне фінансування підприємства за рахунок одного джерела може негативно вплинути на середню вартість капіталу	
8	Існують дві концепції фінансового важеля – американська і європейська	
9	Чим більше боргів має підприємство, тим вищий фінансовий ризик	
10	Дія фінансового важеля завжди позитивна для підприємства	
11	Оптимальну структуру капіталу легко розрахувати для будь-якого підприємства	
12	Рівень ефекту фінансового важеля визначають за допомогою індексу	
13	Структура активів не впливає на структуру капіталу підприємства	
14	Структуру активів не враховують при плануванні структури капіталу	
15	Чим більше прибуткове підприємство, тим більша частка фінансування за рахунок кредитів	

ЗАДАЧІ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Завдання 1. За звітний рік підприємство одержало прибуток від реалізації на суму 4046 тис. грн.: середньорічна сума оборотних коштів (оборотного капіталу) 8420 тис. грн., у тому числі короткострокові банківські кредити (середньорічна заборгованість)- 1473 тис.грн.

Який прибуток на 1 гривню оборотного капіталу в цілому по підприємству на рік?

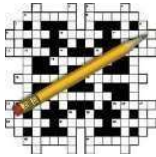

КРОСВОРД

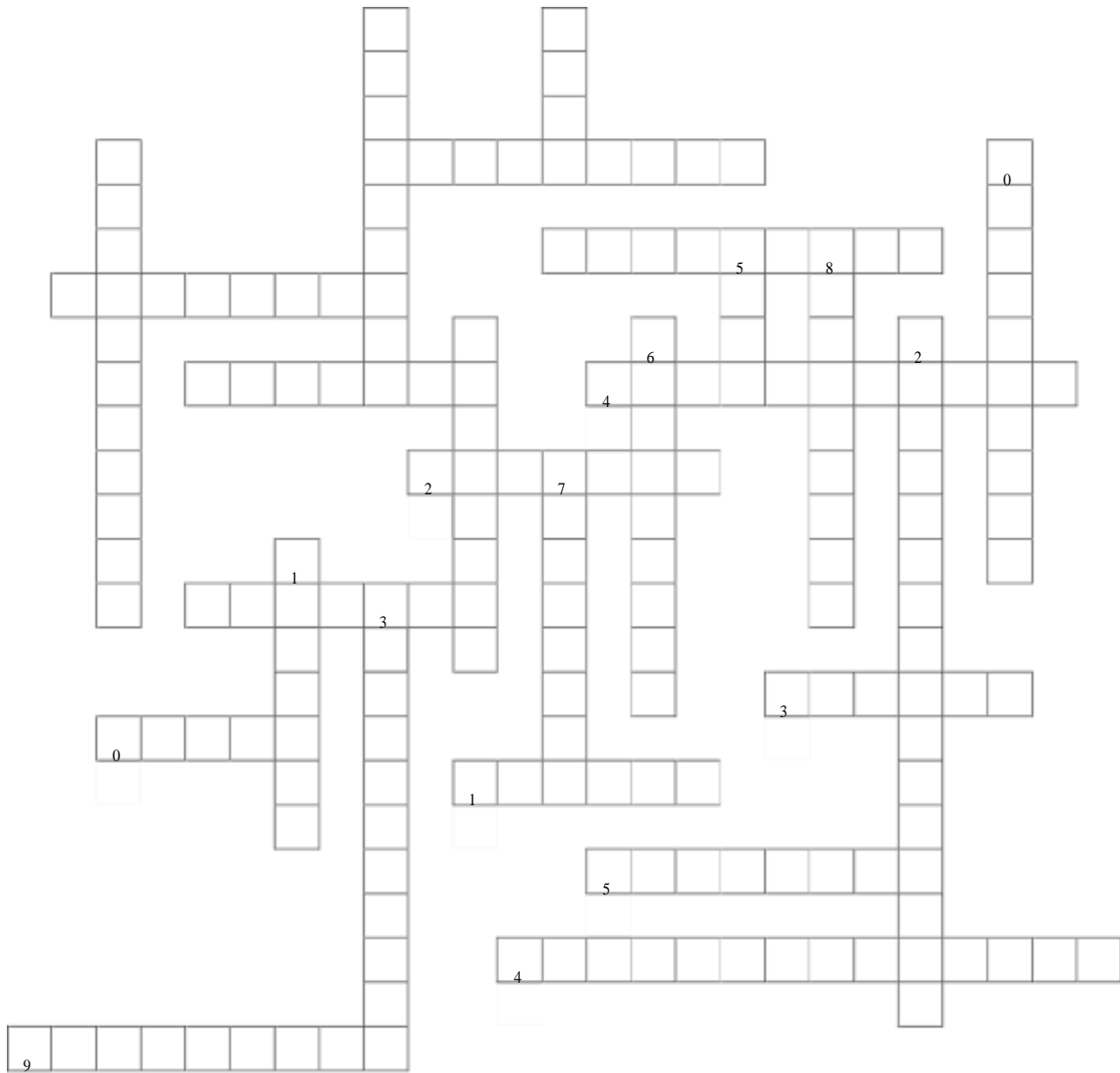
(знайдіть терміни записані в таблиці*)

ф	і	о	к	л	и	л	д	ф	й	е	ш	р	и	н	о	к	м	з	и
ь	к	к	й	ц	о	р	л	ш	к	о	а	ф	і	в	і	п	ф	а	и
о	а	п	і	т	і	е	ш	щ	о	е	ф	і	е	р	р	а	ч	б	ч
й	я	в	м	а	в	з	п	р	ф	ї	е	ц	і	л	в	ь	ч	о	р
ф	ч	о	ч	л	ш	е	в	е	н	й	н	л	є	г	с	і	р	ф	г
а	о	п	м	л	ц	р	ф	а	т	ф	ш	ь	н	п	ц	н	о	в	о
к	д	т	и	м	с	в	м	е	а	і	л	х	т	у	р	ф	і	а	н
т	к	ц	в	і	о	в	т	е	б	м	у	п	р	а	н	л	у	й	і
о	м	к	ю	з	а	ц	л	л	й	н	н	і	л	в	л	я	ц	ц	с
р	б	б	л	п	а	і	ф	ь	ц	я	ь	ш	з	о	д	ш	і	а	т
ф	р	и	з	и	к	я	ц	н	і	с	т	ь	і	д	ь	н	я	о	ь
я	щ	з	і	л	а	и	п	л	т	г	с	щ	а	о	т	п	р	и	й
ч	л	е	в	е	р	и	і	н	в	е	с	т	л	х	щ	е	й	б	і
с	р	і	в	м	и	к	т	с	и	о	ч	и	д	і	в	л	ц	у	к
ф	в	ц	ф	с	д	у	л	і	к	в	і	ц	т	д	ш	і	е	т	о
і	л	н	і	ф	ж	г	р	г	ш	і	ц	і	ї	и	г	з	о	с	м
ш	а	л	с	м	о	д	а	к	о	д	н	й	м	м	і	и	ч	м	я
л	с	н	і	с	т	ь	к	т	п	м	і	і	б	о	у	н	м	в	ч
ж	л	щ	х	є	а	п	в	и	а	и	с	я	в	р	н	г	ж	д	ь
к	р	е	д	и	т	и	ь	в	и	я	т	ь	м	г	о	і	е	ж	д

Таблиця знайдених термінів*

КРОСВОРД

По горизонталі:

2. Матеріальний об'єкт, що містить у зафіксованому вигляді інформацію, оформлений у зведеному порядку і має відповідно до чинного законодавства юридичну силу.
4. Період часу з моменту закінчення корисного використання позикових засобів до початку погашення боргу.
5. Зменшення економічних вигод в результаті вибуття грошових коштів або іншого майна.
7. Капітал, що характеризується залученням для фінансування розвитку підприємства на основі повернення коштів або інших майнових цінностей.
9. Особа, яка має право власності.
10. Фахівець, який завідує прийомом і видачею грошей, цінних паперів, управляє грошовою касою.
12. Сума коштів, яка необхідна для започаткування та здійснення діяльності.

14. Вид цивільно-правових відносин із захисту майнових інтересів громадян і юридичних осіб при настанні певної події, визначеної договором страхування чи чинним законодавством за рахунок грошових фондів.

19. Частина власного акціонерного капіталу, який не належить ні до оплаченого акціонерного капіталу, ні до нерозподіленого прибутку.

21. Проміжок часу, протягом якого повторюється якийсь циклічний процес.

23. Зниження ціни порівняно з попередньо встановленою продавцем товару, власником.

24. Економічна категорія, що характеризує ефективність реалізації продукції (товарів, робіт та послуг).

25. Збільшення вартості активів.

По вертикалі:

1. Процес створення матеріальних і суспільних благ, необхідних для існування і розвитку.

3. Час відпочинку, який обчислюється в календарних днях і надається працівникам із збереженням місця роботи і заробітної плати.

6. Грошова сума, взята на конкретно визначений термін за певними борговими зобов'язаннями щодо сплати за боргові послуги і з гарантіями на обов'язкове повернення.

8. Процес функціонування економічної системи в довготерміновому ринковому періоді.

11. Процес, у якому індивід чи організація, нездатна розрахуватися із кредиторами, за рішенням суду майно боржника розподіляється між кредиторами відповідно до встановленої законом черговості виплати .

13. Капітал, що характеризується сумою заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу.

15. Підрозділ підприємства, який здійснює операції з готівкою.

16. Модель узагальнення дій, необхідних для досягнення поставлених цілей шляхом координування і розподілу ресурсів фірми.

17. Людина чи комерційна установа, яка вкладає гроші та/або інші активи з метою їхнього збереження та примноження.

18. Капітал, що характеризується собівартістю акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників.

20. Капітал, що характеризується вираженням у вартісній формі факторів виробництва, що функціонують в замкнутому виробничому циклі.

22. Фінансова стратегія управління власними грошовими коштами (фінансовими ресурсами) суб'єктів господарювання з метою накопичення капіталу, достатнього для фінансування розширеного відтворення.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ЗАСВОЄНИХ ЗНАТЬ:

1. Сутність визначення вартості капіталу.
2. Принципи формування капіталу підприємства.
3. Назвіть основні класифікаційні ознаки систематизації видів капіталу.
4. Яким чином розраховується ціна акціонерного капіталу.
5. Вплив структури капіталу на фінансування акціонерного капіталу.
6. Яким чином розраховується ціна нерозподіленого прибутку.
7. Визначте джерела формування власного капіталу.

8. Дайте визначення сутності фінансового левериджу.
9. Дайте визначення сутності виробничого левериджу.
10. Сутність поняття «зваженої граничної вартості капіталу».

Завдання для практичного заняття № 7 складено на основі [2, 4, 6, 7, 9, 10]

Практичне заняття № 8

«УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЯМИ»

Мета практичного заняття: засвоєння та поглиблення теоретичних та практичних знань про сутність управління інвестиціями

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.91 №1560-ХІІ, зі змінами та доповненнями
2. Закон України «Про цінні папери та фондову біржу» від 23.02.2006 № 3480-ІV, зі змінами та доповненнями.
3. Верланов Ю. Ю. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник. Вид. 2-ге. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. – 336 с.
4. Інвестиційний аналіз : навчальний посібник / І. Мойсеєнко, І. Рєвак, Г. Миськів, Н. Чапляк. - Львів: ЛьвДУВС, 2019. - 276 с.
5. Косова Т. Фінансовий аналіз : Навчальний посібник/Т. Косова, І. Сіменко– К.: ЦУЛ, 2019. – 440с.
6. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник у схемах і таблицях / Наталія Шевченко, Степан Мельник. - Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. - 224 с.
7. Фінансовий менеджмент: підручник / О. В. Кнейслер, О. Р. Квасовський, О. Ю. Ніпіаліді; за ред. д-ра екон. наук, професора Кнейслер О. В. – Тернопіль: Вид-во «Економічна думка», 2018. – 482 с.
8. Фінансовий менеджмент [Електронний ресурс]: підручник / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» ; [А.М. Поддєрьогін, Н. Д. Бабяк М. Д. Білик та ін.] ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 2-ге вид., перероб. – Електрон. текст. дані. – К.: КНЕУ, 2017. – 534 [2] с.
9. Навчально-методичний посібник з дисципліни «Фінансовий менеджмент» для здобувачів освітнього ступеня «магістр» зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування освітньої програми «Фінанси і кредит» усіх форм навчання [Електронний ресурс] / упоряд. І.М. Пріхно ; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси: ЧДТУ, 2021. – 97 с. – режим доступу : <http://elib.chdtu.edu.ua/e-books/3930>

ПЛАН

1. Сутність і форми інвестицій.
2. Класифікація інвестицій підприємств.
3. Управління капітальними інвестиціями.
4. Оцінка ефективності інвестиційних проектів.
5. Управління джерелами фінансування капітальних інвестицій.
6. Управління фінансовими інвестиціями.
7. Методи оцінки ефективності фінансових інвестицій.
8. Управління формуванням портфеля фінансових інвестицій.

При вивченні цієї теми слід звернути увагу на розкриття сутності і форм інвестицій. Наявність різних форм інвестицій потребує їх класифікації, залежно від якої будується інвестиційна політика підприємства. Слід відмітити, що за формами і характеристиками інвестиції поділяються на реальні, фінансові та інтелектуальні. Основною ознакою, за якою інвестиції поділяються на окремі форми, є об'єкт вкладення капіталу. Головна мета інвестиційної діяльності – підвищення вартості підприємства. Досягнення головної мети інвестиційної діяльності забезпечується розробкою та реалізацією інвестиційної стратегії підприємства.

Розглядаючи питання «Управління реальними інвестиціями» слід підкреслити, що реальне інвестування є головною формою реалізації стратегії економічного розвитку підприємства, метою управління реальними інвестиціями є оцінка найефективніших реальних інвестиційних проектів і забезпечення реалізації окремих інвестиційних програм.

При вивченні питання «Управління джерелами фінансування капітальних вкладень» слід звернути увагу на визначення оптимальної структури джерел фінансування капітальних вкладень. Розмір джерел фінансування капітальних вкладень залежать від обсягу і структури інвестиційних витрат, з урахуванням зміни індексу цін після затвердження показників бізнес-плану проекту.

При вивченні питання «Управління фінансовими інвестиціями» необхідно мати на увазі, що фінансові інвестиції розглядаються як активна форма ефективного використання тимчасово вільного капіталу. Слід зазначити, що фінансове інвестування здійснюється в таких основних формах:

- вкладення капіталу в статутні фонди спільних підприємств;
- вкладення капіталу в доходні види грошових інструментів;
- вкладення капіталу в доходні інструменти фондових бірж.

Особливу увагу необхідно приділити методам оцінки реальної вартості окремих видів фінансових вкладень. Важливе значення має оцінка ефективності фінансових інвестицій, тому необхідно розглянути основні моделі оцінки ефективності фінансових інвестицій, зокрема оцінки вартості облігацій та акцій.

Вивчаючи питання «Формування портфеля фінансових інвестицій» слід зазначити, що основна мета формування інвестиційного портфеля полягає у забезпеченні реалізації найдохідніших фінансових інвестицій. Метою оптимізації портфеля цінних паперів є формування такого портфеля цінних паперів, який би відповідав вимогам підприємства як дохідністю, так і за ризикованістю, що досягається шляхом збільшення кількості цінних паперів в портфелі.

ТЕСТОВЕ ЗАВДАННЯ

1. Інвестиції являють собою:

- а) вкладення капіталу у всіх його формах з метою отримання доходу в майбутньому або поточному періоді;
- б) переміщення капіталу з одних активів в інші, ефективніші активи;
- в) вартість грошових коштів, спрямованих на формування активів підприємства.

2. Які фактори безпосередньо впливають на розмір інвестиційного прибутку?

- а) рівень рентабельності підприємства; ступінь безпеки інвестиційної діяльності в регіоні; демографічна характеристика регіону;
- б) мінімальна норма прибутку на вкладений капітал; щорічний обсяг капітальних вкладень; тривалість інвестиційного процесу.
- в) рівень розвитку інвестиційної інфраструктури в регіоні; рівень середньо галузевої рентабельності; рівень загальноекономічного розвитку регіону.

3. Які фактори опосередковано впливають на розмір інвестиційного прибутку?

- а) темпи інфляції, рівень інвестиційного ризику, рівень ліквідності інвестицій;
- б) кількість розпочатих будов на початок планового періоду; рівень конкуренції; рівень галузевих інвестиційних ризиків;
- в) обсяг капітальних вкладень за минулий рік; питома вага незавершеного виробництва в загальній сумі капітальних вкладень; рівень загальноекономічного розвитку регіону.

4. Назвіть основні методи оцінки ефективності реальних інвестиційних проектів.

- а) коефіцієнт ділової активності; коефіцієнт заборгованості; коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами;
- б) чистий приведений дохід; внутрішня ставка дохідності; індекс рентабельності;
- в) коефіцієнт співвідношення ціни продукції та її собівартості; коефіцієнт ліквідності; коефіцієнт фінансової залежності.

5. Назвіть основні форми реального інвестування...

- а) спрямування чистого прибутку на розвиток виробництва; вкладення капіталу в оборотні активи підприємства; вкладення капіталу на соціальний розвиток підприємства;
- б) вкладення капіталу у статутні фонди спільних підприємств; вкладення капіталу на депозитні рахунки; вкладення капіталу в придбання цінних паперів;
- в) переведення дебіторської заборгованості у грошові кошти; реінвестування чистого прибутку; придбання цінних паперів.

6. Назвіть основні форми фінансового інвестування:

- а) вкладення капіталу на депозитні рахунки; вкладення капіталу на придбання основних засобів; реінвестування чистого прибутку;
- б) реінвестування чистого прибутку; вкладення капіталу на соціальний розвиток підприємства; вкладення капіталу в оборотні активи підприємства; в) вкладення капіталу в придбання цінних паперів; вкладення капіталу в статутні фонди спільних підприємств; вкладення капіталу на депозитні рахунки.

7. Дисконтування – це:

- а) визначення теперішньої вартості майбутніх доходів;
- б) визначення майбутньої вартості грошових коштів;
- в) урахування фактора інфляції;
- г) визначення вартості ануїтету.

8. Декурсивна процентна ставка – це:

- а) вираження процентної ставки як відношення суми доходу до величини наращеної суми;
- б) виражена у процентному відношенні сума нарахованих за визначений інтервал часу доходів до первісної суми;
- в) нарахування відсотка, використовуючи формулу факторіала;
- г) нарахування відсотка з урахуванням курсових коливань національної валюти.

9. Антисипативна процентна ставка – це:

- а) вираження процентної ставки як відношення суми доходу до величини наращеної суми;
- б) виражена у процентному відношенні сума нарахованих за визначений інтервал часу доходів до первісної суми;
- в) нарахування відсотка, використовуючи формули факторіала;
- г) нарахування відсотка з урахуванням курсових коливань національної валюти.

10. Формула складних позичкових відсотків має вигляд:

а) $FV = PV \cdot (1 + r)^n$; б) $FV = PV \cdot (1 + n \cdot d)$;
в) $D = FV - PV / PV$; г) $PV = FV \cdot (1 - n \cdot d)$.

11. Формула розрахунку майбутньої вартості за простими позичковими відсотками:

$$a) d = FV - \frac{PV}{FV}; \quad б) r = FV - \frac{PV}{FVn};$$

$$в) FV = PV(1 + r); \quad г) FV = PV(1 + rn) .$$

12. Якщо відомо середньомісячний рівень інфляції, то розрахунок середньорічного буде:

$$a) \tau_{річн.} = (1 + \tau_{ср.міс.}) \cdot 12; \quad б) \tau_{річн.} = (1 + \tau_{ср.міс.})^2 - 1;$$

$$в) \tau_{річн.} = (1 + \tau_{ср.міс.}) \cdot 12 - 1$$

13. Номінальна дохідність інвестиційної операції містить:

- а) реальну дохідність;
- б) реальну дохідність та інфляційну складову;
- в) рівень інфляції;
- г) дисконтну ставку.

14. Реальна дохідність стосовно номінальної дохідності інвестиційної операції завжди:

- а) менше її;
- б) більше її;
- в) дорівнює їй;
- г) може бути як більше, так і менше.

15. Під оцінкою грошового потоку розуміють розрахунок його:

- а) номінальної дохідності;
- б) майбутньої і приведеної вартості;
- в) реальної дохідності;
- г) відсотків.

16. Існують такі оцінки грошового потоку:

- а) пряма і зворотна;
- б) зовнішня і внутрішня;
- в) проста і складна;
- г) усі варіанти неправильні.

17. Визначте види реальних інвестицій:

- а) відновлення, здійснені за рахунок коштів фонду відшкодування підприємства;
- б) чисті інвестиції, здійснені за рахунок частини національного доходу;
- в) розширення, здійснені за рахунок фонду накопичення;
- г) валові інвестиції.

18. Реальні інвестиції можуть характеризуватися такими показниками:

- а) обсяг інвестицій;
- б) норма інвестицій;
- в) вартісне вираження вкладеного капіталу;
- г) коефіцієнт приросту капіталомісткості;
- д) накопичення;
- е) використання частини національного доходу на розширене відтворення.

19. Вкажіть джерела фінансування інвестиційних проектів:

- а) бюджетні асигнування на без зворотній основі;
- б) бюджетні асигнування на зворотній основі;
- в) державні кредити;
- г) довгострокові кредити НБУ;
- д) державно-комерційне фінансування;

- е) змішане фінансування;
- є) випуск і розміщення державних цінних паперів;
- ж) іноземні інвестиції;
- з) закордонні кредити.

20. Оцінка інвестиційної привабливості фірми здійснюється інвестором при таких умовах:

- а) визначення цілеспрямованості здійснення капіталовкладень;
- б) вибір для придбання альтернативних об'єктів приватизації;
- в) купівля акцій окремих компаній;
- г) обґрунтування ефективності інвестицій.

ПРАВИЛЬНЕ/НЕПРАВИЛЬНЕ ТВЕРДЖЕННЯ

Визначте, правильні () чи неправильні () твердження

1	Термін короткострокового інвестування становить більше року	
2	Здійснення безризикових інвестицій гарантує отримання мінімального доходу	
3	Основною метою інвестиційної політики підприємства є створення оптимальних умов для реалізація найбільш ефективних форм здійснення інвестицій	
4	$NPV > 0$ є критерієм успішного інвестиційного проекту	
5	Використання показника середнього прибутку (PI) дозволяє в повній мірі врахувати грошові надходження від проекту	
6	На ефективно діючих фінансових ринках більш ризикові інвестиції забезпечують вищу доходність	
7	Фінансові інвестиції характеризують накопичення капіталу у грошовій формі	
8	Висока змінюваність кон'юнктури фінансового ринку порівняно з товарним визначає необхідність здійснення більш активного моніторингу у процесі фінансового інвестування	
9	Для оцінки доходності необхідно застосовувати період, з помісячним розрахунком доходності не менший, ніж 3 роки	
10	Реальне інвестування забезпечує більш високий рівень рентабельності порівняно з фінансовими інвестиціями	

ВСТАНОВИТИ ВІДПОВІДНІСТЬ

(до запропонованих термінів доберіть єдине правильне визначення та запишіть відповіді у таблицю відповідності)

Термін		Визначення	
1	За фінансовим визначенням, інвестиції	А	приватні інвестиції, колективні інвестиції, державні інвестиції, наддержавні інвестиції.
2	За об'єктами вкладення інвестиції розрізняють	Б	характеризують загальний обсяг інвестиційних коштів у певному періоді, спрямованих на відтворення, приріст товарно-матеріальних запасів, а також на підтримання діючих потужностей.
3	Залежно від форми власності інвестиції поділяються на	В	нові підприємства або виробництва; нові технології і обладнання; нова продукція; майнові права та ноу-хау; фінансові інструменти.
4	Портфельні або непрямі інвестиції	Г	реальні інвестиції, фінансові інвестиції, інноваційні інвестиції, інтелектуальні інвестиції.
5	Валові інвестиції	Ґ	характеризує дохід на одиницю витрат.
6	Реінвестиції	Д	реальна вартість проекту з урахуванням результатів від продажу діючого устаткування та з врахуванням податків.
7	Об'єкти інвестиційної діяльності	Е	показує максимальний рівень витрат, тобто ціни коштів, які можуть бути залучені для фінансування проекту.
8	Початкові інвестиції	Є	діють шляхом зв'язування знову одержаних коштів, направляючи їх на купівлю або виготовлення нових засобів виробництва, щоб підтримати склад основних засобів підприємства.
9	Індекс прибутковості інвестицій	Ж	це всі види активів (коштів), що вкладаються у господарську діяльність із метою отримання доходу.
10	Внутрішня норма дохідності (рентабельності) інвестицій	З	здійснюються із залученням посередників — інституціональних інвесторів.

Таблиця відповідності

Термін за п/н	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Літера відповідності										

ЗАДАЧІ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Задача 1. Початкові інвестиції в проекті складають 11 000грн.

Грошові потоки є наступними в Таблиці 1:

Таблиці 1

Рік	1	2	3	4	5
Грошовий потік	3 000	4 000	2 000	4 000	5 000

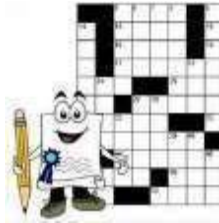
Ставка дисконту дорівнює 12%. Необхідно розрахувати індекс рентабельності (Ri) даної інвестиції. Зробити висновок , чи доцільно прийняти такий інвестиційний проект?

Задача 2. Підприємство планує вкласти в проект з початковими інвестиціями 4 500 у.о. За оцінками проект має забезпечити стабільні грошові потоки в Таблиці 2 такі :

Таблиці 2

Рік			
1	2	3	4
1 300	2 000	1 800	1 000

Чи потрібно прийняти цей проект, якщо необхідний період окупності становить 3 роки? Надайте інформацію точного періоду окупності інвестицій!

КРОСВОРД

(знайдіть терміни записані в таблиці*)

а	в	м	ф	р	и	з	и	к	г	з	д	и	в	е	р	о	л	м	ж
ф	а	і	і	ч	м	л	ж	к	ф	ф	ч	о	ж	н	с	з	х	е	ф
і	м	с	п	а	к	ц	п	л	о	ш	я	ч	у	ш	и	ф	і	к	а
м	о	м	о	м	й	і	ї	м	н	д	ш	у	к	ф	і	с	с	ї	ц
т	р	л	л	ч	я	м	ч	я	р	л	д	ж	ф	і	с	и	к	і	і
б	т	и	д	п	п	і	н	в	е	с	т	и	ц	і	ї	л	а	с	я
ж	и	з	ж	р	л	ж	в	ф	і	о	ж	ф	і	с	л	ж	п	о	с
в	ь	а	к	а	ж	ї	т	о	в	с	т	е	р	м	і	н	і	й	ж
к	я	ц	і	в	р	г	і	м	а	и	л	д	і	ф	л	а	т	ц	ф
л	ч	і	і	о	и	з	к	о	р	м	ч	і	м	л	р	ш	а	в	л
а	м	я	н	щ	ч	і	р	ж	и	с	т	в	о	ж	щ	з	б	н	а
д	л	щ	в	е	с	т	о	ф	о	д	м	л	і	й	х	ц	а	щ	с
ц	ж	д	е	к	у	г	щ	х	ї	є	д	с	а	х	ю	г	н	х	н
з	п	о	л	і	м	м	е	н	е	д	ю	ь	к	ї	а	и	к	а	і
х	й	ї	л	т	ь	м	к	н	л	ж	м	ч	т	м	м	м	р	м	с
е	ш	з	ж	и	к	а	ц	а	ь	ф	е	я	и	в	и	ч	у	с	т
б	а	н	к		ц	п	л	ж	м	д	н	ф	и	с	ф	ф	т	я	ь
с	ж	с	ч	я	ф	г	р	о	ш	с	т	й	н	е	о	б	и	ф	і
я	о	п	е	р	і	ф	і	о	і	л	в	н	т	о	р	о	д	і	ф
с	й	ц	ч	а	ц	і	я	м	ь	ж	д	і	с	т	ь	а	л	с	ь

Таблиця знайдених термінів*

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ЗАСВОЄНИХ ЗНАНЬ:

1. Дайте визначення сутності інвестицій.
2. Головні критерії класифікації інвестицій.
3. Зміст і завдання управління реальними інвестиціями.
4. Які існують основні показники ефективності реальних інвестицій?
5. Охарактеризуйте основні схеми фінансування інвестиційних проектів.
6. Дайте характеристику основних форм фінансового інвестування.
7. Обґрунтуйте основні форми фінансового інвестування.
8. Розробка політики управління реальними інвестиціями.
9. Розробка політики управління фінансовими інвестиціями.
10. Формування портфелю фінансових інвестицій.

Завдання для практичного заняття № 8 складено на основі [3, 4, 5, 8, 9, 12, 14]

Практичне заняття № 9

«УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ»

Мета практичного заняття: засвоєння та поглиблення теоретичних знань про сутність управління фінансовими ризиками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 № 2343-ХІІ, зі змінами та доповненнями.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. наказом Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013р. зі змінами та доповненнями.
3. Верланов Ю. Ю. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник. Вид. 2-ге. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. – 336 с.
4. Косова Т. Фінансовий аналіз : Навчальний посібник/Т. Косова, І. Сіменко– К.: ЦУЛ, 2019. – 440с.
5. Фінансовий менеджмент [Електронний ресурс]: підручник / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» ; [А.М. Поддєрьогін, Н. Д. Бабяк М. Д. Білик та ін.] ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф.А. М. Поддєрьогін. – 2-ге вид., перероб. – Електрон. текст. дані. – К.: КНЕУ, 2017. – 534 [2] с.
6. Фінансовий менеджмент: підручник / О. В. Кнейслер, О. Р. Квасовський, О. Ю. Ніпіаліді; за ред. д-ра екон. наук, професора Кнейслер О. В. – Тернопіль: Вид-во «Економічна думка», 2018. – 482 с.
7. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник у схемах і таблицях / Наталія Шевченко, Степан Мельник. - Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. - 224 с.
8. Навчально-методичний посібник з дисципліни «Фінансовий менеджмент» для здобувачів освітнього ступеня «магістр» зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування освітньої програми «Фінанси і кредит» усіх форм навчання [Електронний ресурс] / упоряд. І.М. Пріхно ; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси: ЧДТУ, 2021. – 97 с. – режим доступу : <http://elib.chdtu.edu.ua/e-books/3930>

ПЛАН

1. Ризики у фінансово-господарській діяльності суб'єктів господарювання.
2. Основи формування моделі управління фінансовими ризиками суб'єкта господарювання.
3. Основні методи нейтралізації фінансових ризиків у підприємницькій діяльності суб'єкта господарювання.

При вивчені цієї теми необхідно визначити економічну сутність ризиків та їх класифікацію, фактори, які впливають на рівень ризиків, методи оцінки прогнозування ризиків та способи їх уникнення і нейтралізації. Слід звернути увагу на те, що причини можливих негативних фінансових результатів криються на трьох рівнях - операційному, фінансовому та інвестиційному, тому за джерелами виникнення ризику можна класифікувати як операційні, інвестиційні та фінансові.

Сукупний ризик визначається як сумарна величина ризиків за всіма джерелами. Під терміном «фінансовий ризик» слід розуміти сукупний ризик підприємства, хоча при дослідженні економічної сутності ризиків слід враховувати джерела їх походження - операційна, фінансова чи інвестиційна діяльність підприємства.

Необхідно зауважити, що управління фінансовими ризиками є одним з найважливіших функціональних завдань фінансового менеджменту. На практиці цю сферу управління фінансами виділяють у специфічний напрям діяльності фінансового менеджменту - ризик-менеджмент. Система управління ризиками включає декілька блоків завдань:

- ідентифікацію ризиків;
- оцінку ризиків;
- нейтралізацію ризиків.

Слід звернути увагу на більш детально визначені основних інструментів нейтралізації ризиків а саме формуванні резервів, диверсифікації ризиків, хеджуванні, страхуванні ризиків за допомогою страхових компаній.

ТЕСТОВЕ ЗАВДАННЯ

1. Система управління ризиками включає такі блоки завдань...

- а) ідентифікація ризиків;
- б) створення системи раннього попередження та реагування;
- в) оцінка ризиків;
- г) бенчмаркінг;
- д) нейтралізація ризиків.

2. Основними інструментами нейтралізації фінансових ризиків є:

- а) формування резервів;
- б) франчайзинг;
- в) страхування ризиків з допомогою страхових компаній;
- г) диверсифікація ризиків;
- д) хеджування.

3. Основними фінансовими інструментами хеджування ризиків є:

- а) форвардні та ф'ючерсні контракти;
- б) диверсифікація вкладень;
- в) опціони;
- г) поручительство;
- д) операції типу «своп».

4. Фінансовий інструмент використовується як хеджування, якщо...

- а) точно визначена позиція активів - за якою існує ризик втрат від зміни цін і яку підприємство через це хеджує;
- б) фінансовий інструмент точно визначений як хедж у момент його придбання або продажу;
- в) у результаті операції підприємство отримує суттєві прибутки;
- г) існує зворотна залежність між зміною ціни на актив і зміною ціни на інструмент, визначений як хедж;
- д) у результаті операції ризик витрат від зміни цін на активи; суттєво знижується.

5. Оптимізація портфеля боргових зобов'язань досягається на основі...

- а) диверсифікації кредиторів;
- б) розрахунку ефекту фінансового левериджу.
- в) використання деривативів; г) максимізації рівня показника дюрації;
- д) мінімізації платежів за користування позичковим капіталом.

6. Інвестиційний ризик - це

- а) фінансовий ризик;
- б) ризик втрати інвестованого капіталу та очікуваного доходу; .
- в) одна зі складових ділового ризику;
- г) ризик, що лежить у площині структури капіталу;
- д) ризик, який належить до оборотних активів.

7. На рівень інвестиційного ризику впливають такі фактори:

- а) процентний ризик; б) валютний ризик; в) ліквідність інвестиційного портфеля; г) кредитний ризик; д) рівень дюрації.

8. На рівень операційного ризику впливають такі фактори:

- а) організація постачання; б) структура капіталу; в) збутова політика;
- г) ліквідність підприємства; д) ліквідність активів.

9. У разі збитковості на покриття збитків підприємства можна спрямовувати:

- а) резервний капітал у повному обсязі;
- б) резервний капітал, якщо він перевищує 25% статутного капіталу;
- в) додатковий капітал; г) приховані резерви; д) статутний фонд.

ПРАВИЛЬНЕ/НЕПРАВИЛЬНЕ ТВЕРДЖЕННЯ

Визначте, правильні () чи неправильні () твердження

1	Допустимий фінансовий ризик – це загроза повної або часткової втрати прибутку від реалізації того чи іншого фінансового проекту або від фінансової діяльності підприємства в цілому	
2	Сек'юритизація – це участь двох банків у реалізації одного проекту, причому обидва банки виконують різні функції.	
3	Лімітування як правило не призводить до суттєвого зменшення ризику, а є лише допоміжним засобом його мінімізації .	
4	Зовнішнє страхування являє собою спосіб розподілу ризику між страховиком та підприємством	
5	Критичний фінансовий ризик пов'язаний із загрозою втрат в розмірі понесених витрат на здійснення конкретної фінансової діяльності	
6	Хеджування являє собою процес створення і використання на підприємстві спеціального фонду для покриття можливих втрат	
7	Зміна кон'юнктури фінансового ринку призводить до виникнення внутрішніх ризиків підприємства	
8	Своп є одним з інструментів хеджування ризиків що дає його власнику право (але не зобов'язання) купити або продати цінні папери, товари або валютні цінності за визначеною ціною протягом встановленого періоду	
9	Необґрунтований вибір підприємством установи банку є причиною виникнення депозитного ризику	
10	Катастрофічний ризик, як правило, приводить до банкрутства підприємства	

Таблиця відповідності

Термін за п/н	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Літера відповідності										

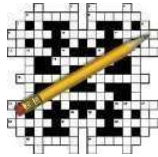
ВСТАНОВИТИ ВІДПОВІДНІСТЬ

(до запропонованих термінів доберіть єдине правильне визначення та запишіть відповіді у таблицю відповідності)

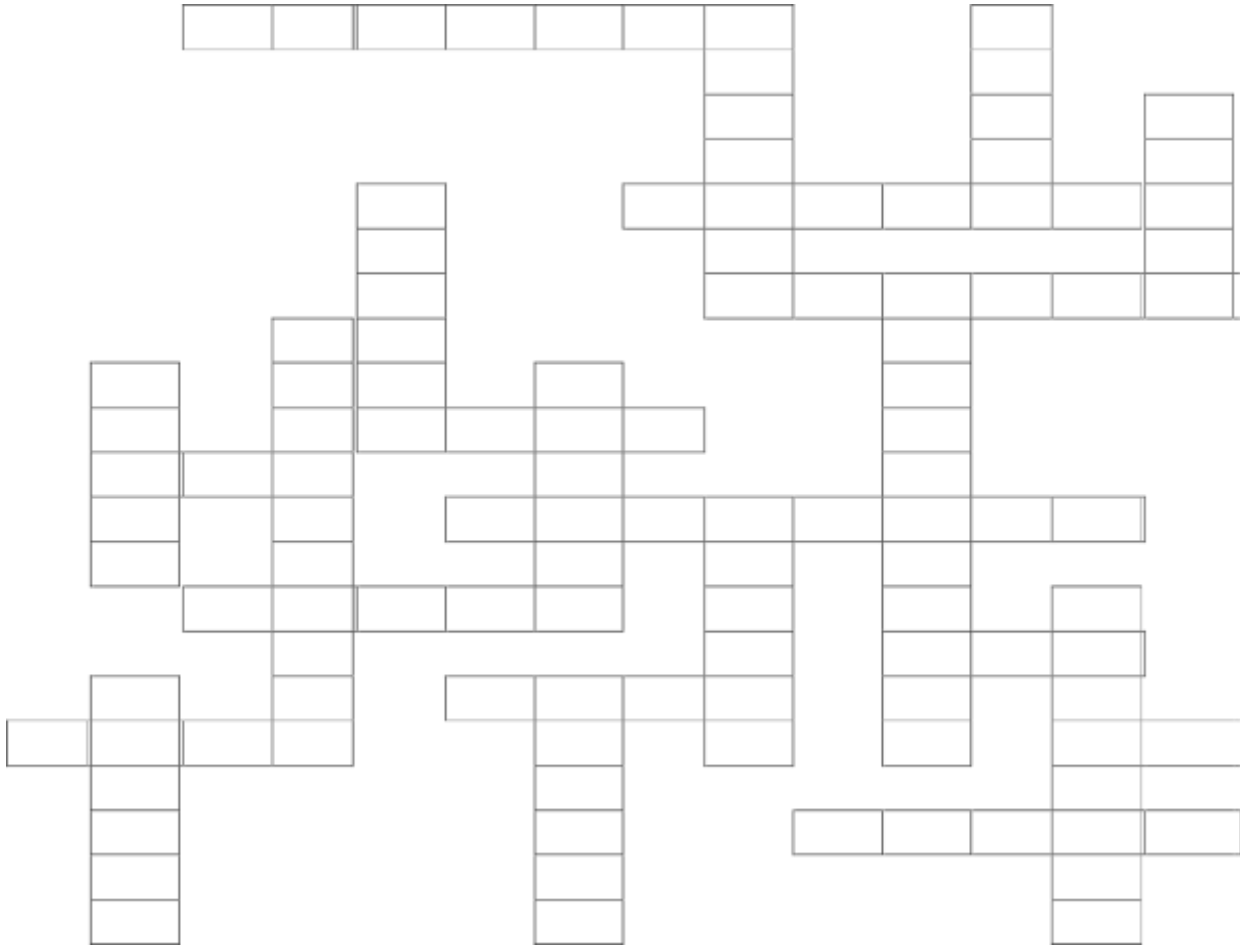
Термін		Визначення	
1	Ризик як управлінський процес	А	характеризує весь спектр видів фінансових ризиків, властивих певній фінансовій операції.
2	Зовнішній, систематичний або ринковий ризик	Б	визначається як ймовірність невизначеності, яка виникає при здійсненні підприємством операційної, фінансової та інвестиційної діяльності в конкурентному ринковому середовищі при роботі з фінансовими ресурсами та інструментами.
3	Фінансовий ризик	В	небезпека втрат, пов'язана із зростанням вартості кредиту.
4	Управління фінансовими ризиками	Г	коефіцієнт невизначеності, який розраховується як змінна випадкова при відомому розкладі ймовірності.
5	Поділ фінансових ризиків на систематичні та несистематичні	Ґ	представляє собою систему принципів і методів розробки та реалізації ризикових рішень, які обґрунтовуються через процес ідентифікації, оцінювання та мінімізації чи повної нейтралізації ризиків, властивих певним видам діяльності, певним фінансовим операціям.
6	Процентний ризик	Д	діяльність спрямована на подолання невизначеності при прийнятті фінансових рішень.
7	Ризик окремої фінансової операції	Е	представляють собою систему методів мінімізації їх негативних наслідків, що обираються і здійснюються в рамках самого підприємства.
8	Вимірник ризику	Є	диверсифікація портфеля.
9	Спосіб зниження ризику великих втрат	Ж	є однією з важливих вихідних передумов теорії управління ризиками, що широко використовується у фінансовій (особливо інвестиційній) діяльності підприємства.
10	Внутрішні механізми нейтралізації фінансових ризиків	З	виникає при зміні окремих стадій економічного циклу, зміні кон'юнктури фінансового ринку та у ряді інших аналогічних випадків, на які підприємство в процесі своєї діяльності вплинути не може.

Таблиця відповідності

Термін за п/н	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Літера відповідності										

КРОСВОРД

По горизонталі:

1. Частина прибутку, котру позичальник сплачує за взятій у кредит позичковий капітал.

5. Інвестиційний фонд, що жорстко не регулюється державними органами, створений, здебільшого, у формі товариства з обмеженою відповідальністю, та вільно обирає свою інвестиційну стратегію.

8. Законодавчо визначена величина податкових нарахувань на одиницю виміру бази оподаткування.

9. Премія - грошове заохочення працівників.

10. Угода між контрагентами про обмін (один або декілька) певною кількістю базових інструментів на визначених умовах в майбутньому.

12. Грошова одиниця, що використовується як світові гроші, тобто як міжнародна розрахункова одиниця, засіб обігу і платежу.

14. Припинення діяльності суб'єкта підприємницької діяльності, визнаного господарським судом банкрутом, з метою здійснення заходів щодо задоволення визнаних судом вимог кредиторів шляхом продажу його майна.

16. Середньозважена величина з квадрата відхилень дійсних фінансових результатів від середніх.

19. Загальна сума, на певний момент, непогашених позик, отриманих державою для фінансування дефіциту бюджету та інші визначені законодавством цілі.

21. Грошовий вираз вартості, кількості грошей, що сплачується або одержується за одиницю товару або послуги.

23. Цілеспрямовано сформована сукупність цінних паперів, придбаних підприємством відповідно до розробленої інвестиційної стратегії фінансового інвестування.

24. Числова характеристика розподілу ймовірностей дійсної випадкової величини.

По вертикалі:

2. Збільшення економічних вигід у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, внаслідок чого збільшується власний капітал підприємства (за винятком збільшення капіталу за рахунок внесків власників).

3. Сума коштів, яка необхідна для започаткування та здійснення діяльності.

4. Типовий біржовий терміновий контракт, купівля і продаж якого означають зобов'язання поставити або отримати зазначену в ньому кількість продукції за ціною, яка була встановлена під час завершення операції.

6. Засіб зменшення ризику шляхом укладання протилежної угоди.

7. Вірогідна подія, в результаті настання якої можуть відбутися позитивні, нейтральні або негативні наслідки.

11. Передача власності однієї особи іншій для безоплатного тимчасового користування на умовах повернення.

13. Учасник ринку, що страхує на терміновому ринку свої спотові активи.

15. Установа, де здійснюється купівля-продаж масових товарів, цінних паперів, валюти, нерухомого майна, робочої сили.

17. Суперництво між суб'єктами ринкової економіки за найкращі умови виробництва, вигідну позицію на ринку тощо.

18. Надання додаткових матеріальних та соціальних благ і послуг залежно від різних чинників (особливі заслуги, видатні досягнення, особливі умови праці, соціальна незахищеність тощо).

20. Угода, яка надає покупцеві право на купівлю чи продаж базових фінансових інструментів за фіксованою ціною протягом деякого періоду.

22. Людина чи комерційна установа, яка вкладає гроші та/або інші активи з метою їхнього збереження та примноження.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ЗАСВОЄНИХ ЗНАНЬ:

1. Дайте визначення сутності фінансових ризиків.
2. Яким чином класифікуються ризики за джерелами виникнення.
3. Які фактори впливають на рівень сукупного ризику.
4. В чому полягають головні завдання управління фінансовими ризиками.
5. Порядок виявлення та оцінки ризиків.

6. Розкрити сутність механізму диверсифікації фінансових вкладень підприємства.
7. Як існують основні фінансові інструменти хеджування ризиків.
8. Дайте характеристику основних інструментів нейтралізації ризиків.
9. Механізм оптимізації портфеля боргових зобов'язань.
10. Які основні блоки завдань містить система управління ризиками.
11. Організація ризик-менеджменту на підприємстві.
12. Премія за ризик та порядок її визначення.
13. Хеджування як інструмент нейтралізації ризиків.
14. Зовнішнє страхування фінансових ризиків.
15. Механізм диверсифікації фінансових вкладень підприємства.
16. Прогнозування ризиків.

Завдання для практичного заняття № 9 складено на основі [2, 3, 7, 8, 10, 12, 13]

Практичне заняття № 10

«АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ ЗВІТІВ»

Мета практичного заняття: засвоєння та поглиблення теоретичних знань про сутність проведення аналізу фінансових звітів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. наказом Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013р. зі змінами та доповненнями.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. зі змінами та доповненнями.
3. Верланов Ю. Ю. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник. Вид. 2-ге. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. – 336 с.
4. Косова Т. Фінансовий аналіз : Навчальний посібник / Т. Косова, І. Сіменко– К.: ЦУЛ, 2019. – 440с
5. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник у схемах і таблицях / Наталія Шевченко, Степан Мельник. - Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022.- 224 с.
6. Фінансовий менеджмент [Електронний ресурс]: підручник / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» ; [А. М. Поддєрьогін, Н. Д. Бабяк М. Д. Білик та ін.] ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 2-ге вид., перероб. – Електрон. текст. дані. – К.: КНЕУ, 2017. – 534 [2] с.
7. Фінансовий менеджмент: підручник / О. В. Кнейслер, О. Р. Квасовський, О. Ю. Ніпіаліді; за ред. д-ра екон. наук, професора Кнейслер О. В. – Тернопіль: Вид-во «Економічна думка», 2018. – 482 с.
8. Навчально-методичний посібник з дисципліни «Фінансовий менеджмент» для здобувачів освітнього ступеня «магістр» зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування освітньої програми «Фінанси і кредит» усіх форм навчання [Електронний ресурс] / упоряд. І.М. Пріхно ; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси: ЧДТУ, 2021. – 97 с. – режим доступу : <http://elib.chdtu.edu.ua/e-books/3930>

ПЛАН

1. Сутність, завдання та методи аналізу фінансових звітів.
2. Аналіз бухгалтерського балансу.
3. Оцінка звіту про фінансові результати.
4. Аналіз звіту про рух грошових коштів.
5. Оцінка звіту про власний капітал.

При вивченні цієї теми необхідно приділити увагу сутності, цілям і завданням аналізу фінансових звітів, який вимагає аналіз фінансового стану підприємства, який дає найважливішу характеристику його ділової активності і надійності. Слід відмітити, що головна мета аналізу фінансових звітів - своєчасно виявляти й усунути недоліки в фінансовій діяльності та знаходити резерви поліпшення фінансового стану підприємства та підвищення

його платоспроможності. Головне в аналізі фінансових звітів – це зрозуміти та правильно інтерпретувати результати обробки даних. Масштаб і напрямок роботи при аналізі фінансових звітів залежать від конкретної мети аналізу.

Основними джерелами інформації для аналізу фінансового стану підприємства є бухгалтерський баланс (звіт про фінансовий стан - форма №1), звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід - форма №2), звіт про рух грошових коштів (за прямим/непрямим методами - форма №3/3-н), звіт про власний капітал (форма №4). Слід зазначити, що для аналізу фінансових звітів використовують комплекс показників, які детально і всебічно характеризують фінансово-господарський стан підприємства. Показники оцінки фінансового стану підприємства повинні бути такими, щоб кожний партнер міг зробити вибір, виходячи з власних інтересів. Тому доцільно розраховувати в динаміці основні показники майна підприємства, такі як: коефіцієнт зносу, коефіцієнт оновлення і вибуття основних активів, ефективність та інтенсивність використання капіталу, оцінити ділову активність та ефект фінансового левериджу.

Оцінка фінансової стійкості підприємства має на меті об'єктивний аналіз величини та структури активів і пасивів підприємства та визначення на цій основі міри його фінансової стабільності і незалежності, а також відповідності фінансово-господарської діяльності підприємства цілям його статутної діяльності.

Після того, як фінансові звіти проаналізовані необхідно зробити комплексну оцінку фінансового стану підприємства. До найбільш загальних показників комплексної оцінки фінансового стану належать показники дохідності та рентабельності, а також стійка платоспроможність, ефективне використання капіталу, своєчасна організація розрахунків, наявність стабільних фінансових ресурсів.

ПРАВИЛЬНЕ/НЕПРАВИЛЬНЕ ТВЕРДЖЕННЯ

Визначте, правильні () чи неправильні () твердження

1	Метою аналізу фінансових звітів є своєчасне виявлення і усунення недоліків у фінансовій діяльності підприємства	
2	Горизонтальний (часовий) аналіз включає в себе порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом	
3	Ліквідність балансу характеризують період втрати платоспроможності підприємства	
4	Позитивною динамікою для коефіцієнтів тривалості обороту вважається зростання значення показників	
5	Фінансова звітність підприємства за національними положеннями (стандартами) містить 3 форми	
6	Звіт про власний капітал не потрібно складати малим підприємствам України	
7	Звіт про фінансові результати підприємства відображає на певну дату його активи, зобов'язання та власний капітал	
8	Зважаючи на сучасні умови функціонування, підприємство вважається фінансово стійким якщо частина власного капіталу у загальній сумі капіталу становить не менше 30 %	
9	За факторними моделями рентабельності віддача власного капіталу підвищується при збільшенні частки позикових коштів у складі сукупного капіталу	
10	Нормальна фінансова стійкість означає, що запаси підприємства фінансуються за рахунок власного оборотного капіталу та довгострокових зобов'язань	

Таблиця відповідності

Термін за п/н	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Літера відповідності										

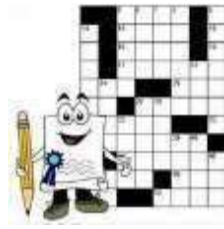
ВСТАНОВИТИ ВІДПОВІДНІСТЬ

(до запропонованих термінів доберіть єдине правильне визначення та запишіть відповіді у таблицю відповідності)

Термін		Визначення	
1	Фінансова звітність	А	проводиться для зіставлення планових та фактичних показників, фактичних та нормативних (галузевих, загальних) показників.
2	Мета складання фінансової звітності	Б	проводиться для оцінки впливу окремих чинників на рівень відповідних результативних показників.
3	Метод аналізу фінансових звітів	В	служить підґрунтям для прийняття управлінських фінансових рішень в межах окремих функцій системи фінансового управління.
4	Порівняльний фінансовий аналіз	Г	інформує про те, скільки капіталу використовується на підприємстві (вартість підприємства); як фінансується підприємство (джерела надходження засобів, питома вага залучених засобів у них).
5	Факторний фінансовий аналіз	Ґ	зміни у власному капіталі протягом звітного періоду внаслідок господарських операцій та інших подій .
6	Фінансовий аналіз, зокрема аналіз фінансової звітності	Д	бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період.
7	Аналіз руху грошових коштів	Е	системне, комплексне дослідження, взаємопов'язане визначення інформації фінансового характеру з метою її об'єктивної оцінки, виявлення резервів підвищення ефективності використання фінансових ресурсів та забезпечення необхідною інформацією для прийняття оптимальних рішень з управління ними.
8	Бухгалтерський баланс	Є	наводяться у Звіті про фінансові результати з метою визначення чистого прибутку.
9	Доходи і витрати	Ж	надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства.
10	Сукупний дохід	З	полягає, головним чином, у визначенні моментів і розмірів грошових надходжень і видатків.

Таблиця відповідності

Термін за п/н	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Літера відповідності										

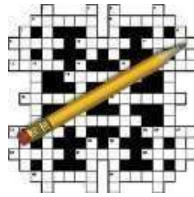

КРОСВОРД

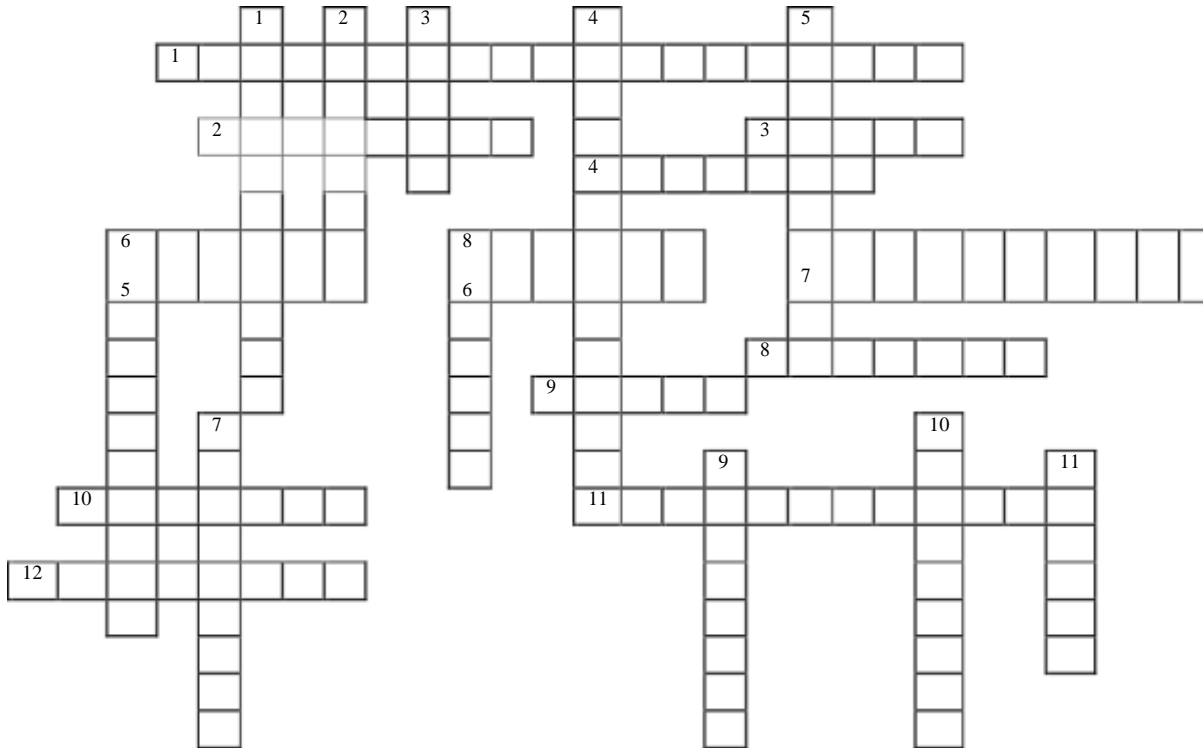
(знайдіть терміни записані в таблиці*)

і	б	р	а	к	т	и	в	т	д	е	к	ф	е	с	т	і	с	з	г
х	у	г	д	в	м	ч	я	м	и	ш	і	н	в	я	о	р	к	р	у
г	е	л	є	а	н	а	л	і	н	щ	є	п	и	м	о	н	щ	і	є
а	к	ж	є	п	и	м	і	а	а	м	ф	п	е	т	г	а	и	ш	ж
л	ф	р	и	д	п	с	з	и	п	і	ч	і	р	и	р	м	і	є	н
т	і	и	н	о	к	я	і	л	а	к	м	о	д	а	о	т	а	я	н
е	р	с	л	н	д	ф	п	р	л	з	к	н	з	ї	ш	ь	и	з	б
с	і	я	о	л	м	і	з	в	і	т	о	і	а	л	і	д	л	д	и
ч	я	в	ц	ж	ч	м	ф	ж	р	н	т	ц	л	б	в	ц	р	к	ч
я	ф	л	п	о	к	а	к	п	о	т	е	н	н	м	в	л	а	с	ф
л	і	в	ї	є	г	з	а	к	а	і	л	і	г	ц	м	у	к	н	с
с	т	а	н	д	ш	н	б	ш	с	м	ж	п	щ	є	и	р	д	і	с
щ	я	и	і	а	ф	и	л	с	т	р	г	а	і	к	т	б	ж	є	т
н	б	к	р	р	і	к	ж	з	ф	у	н	с	с	в	с	л	є	л	ь
г	а	ц	д	т	с	ф	ш	к	ч	к	к	и	и	і	в	а	н	г	и
к	н	з	п	ж	л	ж	н	с	ц	т	й	в	д	л	в	п	т	у	і
з	ч	ш	б	б	а	л	а	п	н	у	в	і	в	к	г	і	т	к	в
п	і	д	є	ї	ф	ц	с	и	а	р	м	а	м	ц	п	в	є	и	р
є	ь	п	ф	і	и	д	є	і	д	ь	ч	є	к	о	т	в	д	т	б
ю	и	р	и	є	м	с	т	в	о	а	ф	є	ь	н	о	м	і	к	а

Таблиця знайдених термінів*

КРОСВОРД

ПО ВЕРТИКАЛІ

1. Активи, які належать підприємству (установі), забезпечують її функціонування і мають очікуваний термін корисної дії чи експлуатації понад один рік.
2. Зменшення економічних вигід у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, що призводять до зменшення власного капіталу підприємства.
3. Готівка в касі, суми на розрахунковому і валютному рахунках.
4. Зобов'язання, які повинні бути погашені протягом більше як 12 місяців, або протягом періоду більшого, ніж один операційний цикл підприємства з дати балансу, якщо такий цикл становить більш як 12 місяців.
5. Діяльність підприємства, що пов'язана з отримання позик, сплати відсотків, дивідендів.
6. Капітал, укладений учасниками товариства або одержаний у процесі господарської діяльності підприємства в наслідок дооцінки активів, безоплатного отримання необоротних активів.
7. Капітал, який реєструється у встановленому законом порядку та закріплений в установчих документах підприємства.
8. Активи, які утримуються для подальшого продажу (розподілу, передачі) за умов звичайної господарської діяльності.
9. Фактична вартість основних фондів на момент їх придбання і взяття на баланс.
10. Бухгалтерська, фінансова, управлінська, статистична.
11. Одна з форм фінансової звітності.

ПО ГОРИЗОНТАЛІ

1. Фінансовий стан підприємства, який дає змогу отримати кредит і своєчасно його повернути.
2. Активи, що обслуговують господарський процес і забезпечують його неперервність.
3. Розділ Балансу.
4. Продукт праці, який задовольняє будь-яку потребу людини й призначений для обміну шляхом купівлі-продажу.
5. Збільшення економічних вигід у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, внаслідок чого збільшується власний капітал підприємства.
6. Результат діяльності суб'єкта господарювання.
7. Основна діяльність підприємства, яка пов'язана з виробництвом і реалізацією продукції (робіт, послуг), забезпечує основну частку доходу і є головною метою створення підприємства.
8. Один із факторів виробництва.
9. I частина Балансу.
10. Встановлений вищим органом державної законодавчої влади обов'язковий платіж, що сплачується юридичними особами і громадянами в бюджет у розмірах і в строки, передбачені законом.
11. Діяльність суб'єкта господарювання пов'язана з капітальними вкладеннями.
12. Сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ЗАСВОЄНИХ ЗНАТЬ:

1. Визначте сутність та головну мету фінансового менеджменту.
2. Розкрийте сутність аналізу фінансових звітів.
3. Перелічіть завдання та методи аналізу фінансових звітів.
4. Аналіз бухгалтерського балансу.
5. Оцінка звіту про фінансові результати.
6. Аналіз звіту про рух грошових коштів.
7. Оцінка звіту про власний капітал.

Завдання для практичного заняття № 10 складено на основі [1, 2, 4, 6, 7, 10, 13]

Практичне заняття № 11

«ВНУТРІШНЬО-ФІРМОВЕ ФІНАНСОВЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ»

Мета практичного заняття: засвоєння та поглиблення теоретичних знань про сутність внутрішньо-фірмового фінансового прогнозування та планування

ЛІТЕРАТУРА

1. Верланов Ю. Ю. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник. Вид. 2-ге. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. – 336 с.
2. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник у схемах і таблицях / Наталія Шевченко, Степан Мельник. - Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022.- 224 с.
3. Фінансовий менеджмент : підручник / Д. І. Дема, Л. М. Дорохова, О. М. Віленчук [та ін.] – Житомир : ЖНАЕУ, 2018. – 320 с.
4. Фінансовий менеджмент: Навч. посібник / І.Ю. Зайцева. – Харків: УкрДУЗТ, 2018. – 250 с.,
5. Фінансовий менеджмент: елект. навч. посібник / І.А.Бігдан, Л.І. Лачкова, В.М. Лачкова, О.В. Жилякова – Х.:ХДУХТ, 2017. 197–с.
6. Фінансовий менеджмент [Електронний ресурс]: підручник / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» ; [А.М. Поддєрьогін, Н. Д. Бабяк М. Д. Білик та ін.] ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 2-ге вид., перероб. – Електрон. текст. дані. – К.: КНЕУ, 2017. – 534 [2] с.
7. Фінансовий менеджмент: підручник / О. В. Кнейслер, О. Р. Квасовський, О. Ю. Ніпіаліді; за ред. д-ра екон. наук, професора Кнейслер О. В. – Тернопіль: Вид-во «Економічна думка», 2018. – 482 с.
8. Навчально-методичний посібник з дисципліни «Фінансовий менеджмент» для здобувачів освітнього ступеня «магістр» зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування освітньої програми «Фінанси і кредит» усіх форм навчання [Електронний ресурс] / упоряд. І.М. Пріхно ; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси: ЧДТУ, 2021. – 97 с. – режим доступу : <http://elib.chdtu.edu.ua/e-books/3930>

ПЛАН

1. Сутність і цілі внутрішньо-фірмового фінансового прогнозування та планування.
2. Фінансова стратегія підприємства.
3. Поточне фінансове планування.
4. Оперативне фінансове планування (бюджетування).
5. Контролінг виконання фінансового плану.
6. Прогнозування показників фінансової звітності підприємства.

При вивченні цієї теми слід акцентувати увагу на таких питаннях:

1. Сутність і цілі внутрішньо фірмового фінансового прогнозування та планування;
2. Система прогнозування фінансової діяльності;
3. Поточне фінансове планування;
4. Система оперативного фінансового планування (бюджетування).

Мета внутрішньо фірмового фінансового формування – забезпечити фінансові можливості для успішної господарської діяльності, досягти прибутковості і конкурентоспроможності підприємства.

Слід звернути увагу на те, що серед систем фінансового прогнозування і планування є система прогнозування фінансової діяльності, яка спрямована перш за все на розробку фінансової стратегії підприємства.

Результатом перспективного фінансового планування є розробка трьох основних фінансових інструментів:

- прогноз звіту про прибутки і збитки;
- прогноз руху грошових коштів (потоків);
- прогноз бухгалтерського балансу.

Основними видами поточних фінансових планів підприємства є:

- план доходів і видатків з операційної діяльності;
- план доходів і видатків з інвестиційної діяльності;
- план надходжень і видатків грошових коштів (план руху грошових коштів);
- прогнозований баланс.

Слід мати на увазі, що для оперативного контролю за фактичним надходженням і фактичними грошовими видатками необхідна розробка системи оперативного планування фінансової діяльності. Головною формою фінансового завдання є бюджет (кошторис). Бюджетування спрямоване на вирішення двох основних завдань:

1. Визначення обсягу доходів і видатків, що пов'язані з діяльністю окремих структурних одиниць і підрозділів фірми;

2. Забезпечення покриття цих видатків фінансовими ресурсами з різних джерел.

Особливою формою бюджету є платіжний календар, що розробляється за окремими видами руху грошових коштів і по підприємству в цілому.

Правильно складений платіжний календар дозволяє виявити фінансові помилки, недостатність коштів, оперативно уникнути фінансових ускладнень і забезпечити платоспроможність підприємства.

ПРАВИЛЬНЕ/НЕПРАВИЛЬНЕ ТВЕРДЖЕННЯ

Визначте, правильні () чи неправильні () твердження

1	У розділі «фінансовий план» бізнес-плану відображаються очікувані фінансові результати (бюджет) проекту компанії	
2	Відрахування із фонду оплати праці промислово - виробничого персоналу входять до кошторису загальногосподарських видатків	
3	Основні матеріали для виробництва продукції відносять до змінних і непрямих витрат	
4	Раціональне використання фінансових ресурсів здійснюється на підприємстві відповідно принципу оптимальності	
5	Складання бізнес - планів для потенційних та реальних інвесторів належать до процедур фінансового планування	
6	Беззбитковий обсяг виробництва може бути визначений тільки у натуральних одиницях	
7	Узгодження обсягів витрат та доходів в процесі складання кошторисів підприємства покладено в основу балансового методу	
8	Бюджет загальногосподарських витрат складається з урахуванням строків і порядку погашення кредиторської заборгованості за товари	
9	Розрахунок кошторису за допомогою підходу «планування від досягнутого» застосовується у випадку, якщо профіль роботи підприємства не змінюється	

10	Перше, що повинен зробити розробник бізнес плану, це підготувати достовірну вихідну інформацію для обґрунтування проекту	
----	--	--

Таблиця відповідності

Термін за п/н	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Літера відповідності										

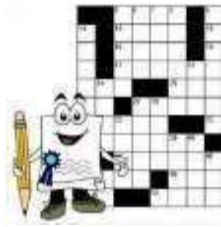
ВСТАНОВИТИ ВІДПОВІДНІСТЬ

(до запропонованих термінів доберіть єдине правильне визначення та запишіть відповіді у таблицю відповідності)

Термін		Визначення	
1	Фінансове планування	А	поєднують однорідні за змістом і використовуваним інструментарієм методи прогнозування (екстраполяція тенденцій, морфологічний аналіз і ін.)
2	Об'єкт планування	Б	баланс грошових потоків і календарі
3	Прості методи фінансового прогнозування	В	пов'язане з формуванням, розміщенням і використанням фінансових ресурсів та отриманням прогнозованого чистого доходу і прибутку на вкладений у господарську діяльність капітал
4	Теорія фінансового планування	Г	це дослідження та розробка ймовірних шляхів розвитку фінансів підприємства, альтернатив реалізації фінансових стратегій, які забезпечують стабільне фінансове становище підприємства в майбутньому
5	Фінансове планування і прогнозування	Ґ	складається не для конкретного рівня ділової активності, а для певного його діапазону
6	Фінансове прогнозування	Д	фінансова діяльність підприємства
7	Перспективний фінансовий план	Е	включає складання оперативного, фінансового і зведеного (консолідованого) бюджетів, управління і контроль за виконанням бюджетних показників
8	Гнучкий бюджет	Є	передбачає використання різноманітних методів фінансового прогнозування.
9	Складові оперативного фінансового планування	Ж	визначає найважливіші показники, пропорції і темпи розширеного відтворення, пов'язаний з визначенням цілей і задач комерційного підприємства, а також з підтримкою взаємин із зовнішнім оточенням
10	Процес бюджетування на підприємстві	З	це науковий процес обґрунтування на певний період руху фінансових ресурсів підприємства і відповідних фінансових відносин

Таблиця відповідності

Термін за п/н	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Літера відповідності										

КРОСВОРД

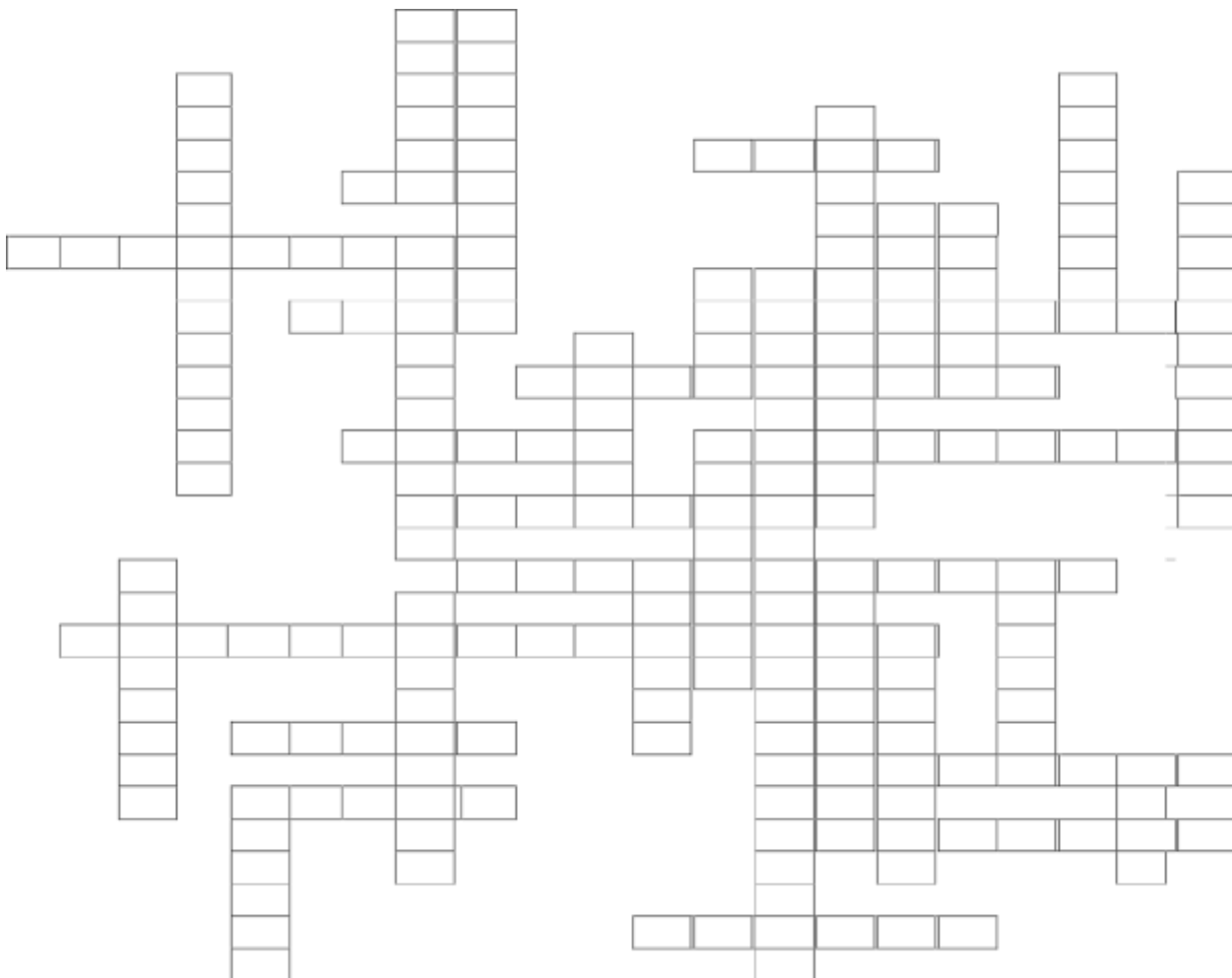
(знайдіть терміни записані в таблиці*)

к	о	н	і	м	о	ф	д	х	ї	г	г	с	п	е	ц	е	м	ч	с
р	о	т	о	п	р	о	г	н	о	з	т	і	л	а	і	і	в	б	м
к	а	р	і	д	ж	е	з	г	ш	ю	ь	с	т	б	ж	д	т	а	ц
т	с	і	ф	і	і	а	к	ц	і	о	н	е	и	а	и	е	г	н	к
с	и	м	н	н	а	о	д	з	ц	у	ь	р	т	е	ч	р	к	у	ц
м	п	т	е	в	р	е	к	о	н	о	м	а	р	к	в	ж	а	в	а
о	р	б	д	е	п	и	м	я	п	е	і	м	ф	й	о	і	е	м	ч
ш	о	м	і	с	т	о	р	с	р	к	я	и	і	ц	к	а	к	а	с
е	е	к	м	е	к	ц	і	о	и	е	ц	л	р	с	о	о	а	п	і
к	м	т	в	с	й	с	ф	д	б	у	к	ж	м	і	ш	ж	п	р	т
у	т	с	е	т	ц	в	і	є	н	т	а	з	а	о	т	о	р	и	а
б	я	с	щ	р	с	п	в	г	е	о	к	ш	н	д	е	к	и	т	л
ю	ч	и	щ	а	в	а	н	н	я	і	в	о	в	и	щ	м	с	ь	ї
д	м	с	н	х	у	є	ш	г	н	л	е	д	а	е	е	б	з	х	х
ж	ь	т	е	и	л	п	л	у	с	е	р	р	с	щ	у	з	н	е	с
е	ж	е	м	т	б	ї	а	а	г	д	з	ю	т	х	б	і	м	а	п
т	х	і	а	е	в	п	н	й	к	р	е	к	р	ц	о	л	і	п	л
у	в	ф	і	н	ь	т	у	ц	ь	б	д	і	а	о	ж	м	с	п	а
з	а	л	с	ш	ж	а	в	с	и	ц	и	п	т	ш	ф	і	я	у	н
х	н	н	я	и	о	н	н	я	і	а	т	л	е	г	і	я	і	є	д

Таблиця знайдених термінів*

КРОСВОРД

По горизонталі:

3. Працівник, який наділений необхідними повноваженнями для прийняття рішень і несе всю повноту відповідальності за результати роботи очолюваного ним колективу.

5. Фінансова установа, що здійснює різноманітні види операцій з грошима, цінними паперами та надає фінансові послуги суб'єктам господарювання.

6. Відокремлений техніко-економічний і соціальний комплекс, призначений для виробництва корисних для суспільства благ з метою отримання прибутку.

8. Одна із важливих функцій менеджменту, застосування якої дає керівнику слідкувати за виконанням управлінських рішень і вносити корективи.

9. Активи, що утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством.

11. Діяльність представляє інвестиційний процес в реальних умовах, з акцентом на організаційні засади його реалізації та управління цим процесом.

14. Збільшення економічних вигід у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, внаслідок чого збільшується власний капітал підприємства

17. Вид управлінської діяльності, який визначає перспективу і майбутній стан організації, шляхи і способи його досягнення

20. Звіт, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал.

21. Позика у грошовій або натуральній формі, яка надається на умовах повернення із сплатою відсотків за користування однією юридичною чи фізичною особою іншої.

25. Діяльність, спрямована на одержання прибутку від продажу товарів, наданні послуг, виконанні робіт.

26. Один із головних вартісних показників ефективності виробництва, який характеризує рівень віддачі активів і ступінь використання капіталу у процесі виробництва.

27. Зменшення економічних вигід у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками)

28. Економічні відносини, які пов'язані з формуванням, розподілом і використанням централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів з метою виконання функцій і завдань держави та забезпечення умов розширеного відтворення.

30. Планування, яке доповнює поточне і використовується з метою контролю за надходженням поточної виручки на розрахунковий рахунок і витрачанням наявних фінансових ресурсів.

33. Оплатна передача майна однією особою у власність іншій особі.

35. Систематичний розподіл вартості необоротних активів упродовж строку їх корисного використання.

37. Процес створення такої структури підприємства, яка надає можливість людям ефективно працювати разом для досягнення загально поставлених цілей.

38. Сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати.

По вертикалі:

1. Один із функціональних типів інфляції, який характеризується високими темпами зростання рівня сукупних ринкових цін.

2. Твердження, заперечення якого заперечує основи логічного мислення.

4. Співвідношення попиту та пропозиції.

7. Юридична особа, що створена суб'єктами господарювання з метою регулювання своєї діяльності.

10. Письмова угода, за яким сторони, що його уклали, мають взаємні зобов'язання.

12. Передача активів у грошовій або натуральній формі на певний обумовлений час.

13. Метод, в якому використовується як накопичений у минулому досвід, так і поточні припущення щодо майбутнього з метою його визначення.

15. Неурядова неприбуткова структура, котра має свій засновницький склад, та керується радою опікунів чи директорів.

16. Здатність продукції бути привабливішою для покупця в порівнянні з іншими виробами аналогічного виду й призначення, завдяки кращій відповідності її якісних і вартісних характеристик вимогам ринку й споживчим оцінкам.

18. Частина прибутку підприємства, яка розподіляється між власниками підприємства в порядку, передбаченому засновницькими документами підприємства.

19. Фінансова вигода, коли сума прибутків перевищує суму видатків.

22. Затверджений у встановленому порядку або прийнятий належним чином фінансово-плановий документ, який містить відповідні статті і суми витрат коштів на утримання органів державної влади, установ та організацій.

23. Людина чи комерційна установа, яка вкладає гроші та/або інші активи з метою їхнього збереження та примноження.

24. Зниження ціни порівняно з попередньо встановленою продавцем товару, власником.

25. Система економічних (грошових) відносин з приводу формування, розподілу й використання особливого централізованого фонду грошових коштів держави чи місцевого самоврядування.

29. Взаємопов'язані й взаємозумовлені методи вивчення і наукового дослідження певних явищ, процесів, дій, результатів.

31. Процес створення матеріальних і суспільних благ, необхідних для існування і розвитку.

32. Наука, яка досліджує проблему такого використання обмежених ресурсів, при якому досягається максимальне задоволення безмежних потреб суспільства.

34. Фізична або юридична особа, в тому числі акціонерне товариство або зарубіжна компанія, яка не володіє статусом юридичної особи, але має цивільну правоздатність, відповідну законодавству іноземної держави.

36. Сума грошей, що надійшла на рахунок підприємства, чи в касу за реалізовану продукцію(виконані роботи, надані послуги).

39. Всі операції з моменту виходу товару за ворота підприємства до моменту передачі купленого товару споживачеві.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ЗАСВОЄНИХ ЗНАТЬ:

1. Визначте сутність і цілі внутрішньо-фірмового фінансового прогнозування та планування.
2. Фінансова стратегія підприємства.
3. Поточне фінансове планування.
4. Оперативне фінансове планування (бюджетування).
5. Контролінг виконання фінансового плану.
6. Прогнозування показників фінансової звітності підприємства.

Завдання для практичного заняття № 11 складено на основі [1, 2, 5, 6, 9, 18, 19]

**3. ПЕРЕЛІК ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО
ПІДСУМКОВОГО ОЦІНЮВАННЯ
з дисципліни «Фінансовий менеджмент»**

1. Сутність, принципи, ціль і задачі фінансового менеджменту.
2. Функції фінансового менеджменту як сфери управління підприємством.
3. Методи і прийоми фінансового менеджменту.
4. Інформаційне забезпечення фінансового менеджменту.
5. Система показників інформаційного забезпечення фінансового менеджменту.
6. Використання аналізу фінансових звітів для прийняття рішень. Класифікація відносних показників.
7. Відносні показники по управлінню активами.
8. Відносні показники прибутковості, їх застосування при прийнятті рішень.
9. Відносні показники по управлінню боргами. Оптимальна сума боргу.
10. Використання керівництвом підприємства системи Du Pont для прийняття рішень.
11. Визначення вартості компонентів капіталу. Середньозважена вартість капіталу.
12. Політика (моделі) управління оборотними активами, їх фінансування.
13. Управління фінансуванням оборотних активів.
14. Управління запасами, мета завдання та засоби.
15. Управління дебіторською заборгованістю.
16. Управління кредиторською заборгованістю.
17. Управління грошовими активами, завдання та методи.
18. Формування грошового потоку підприємства та класифікація його видів.
19. Шляхи ефективності управління та контролю за грошовими операціями.
20. Управління і контроль за грошовими операціями.
21. Концепція і методологічний інструментарій оцінки вартості грошей в часі.
22. Концепція фінансового менеджменту - тимчасова вартість грошей.
23. Типи процентних ставок. Формули їх розрахунку.
24. Поняття анuitету. Поточна і майбутня вартість звичайної і вексельної рент.
25. Поняття фінансового левереджу. Умови при яких відбувається негативний і позитивний вплив фінансового левереджу на рентабельність власного капіталу.
26. Оцінка операційного левереджу. Концепція "рівень левереджу".
27. Вартість капіталу і принципи її оцінки.
28. Структура капіталу. Формування оптимальної структури капіталу підприємства.
29. Оптимізація структури капіталу, її актуальність для підприємства.
30. Основа капітального бюджетування (капіталовкладень).
31. Методи оцінки доцільності капіталовкладень.
32. Управління підприємницьким і фінансовим ризиками.
33. Управління фінансовим ризиком підприємства.
34. Теорії дивідендної політики. Значення дивідендної політики для підприємства.
35. Прийняття рішень щодо доцільності капіталовкладень. Методи оцінки капіталовкладень.
36. Метод фінансового менеджменту - переміщення капіталу для його приросту.
37. Методи оптимізації грошових потоків підприємства.
38. Управління оборотним капіталом. Оцінка стану оборотних засобів щодо фінансування.
39. Прогноз обсягів продаж і його важливість для планування діяльності підприємства.
40. Використання аналізу фінансових звітів для прийняття рішень фінансовим менеджером.
41. Моделі управління оборотним капіталом.
42. Управління ліквідними активами за допомогою відносних показників.
43. Прогнозування фінансових потреб підприємства.
44. Фінансові методи збільшення капіталу.
45. Прогнозування фінансової діяльності.

46. Фактори, що впливають на дивідендну політику.
47. Підприємницький ризик. Фактори, що впливають на нього.
48. Управління запасами. Мета і завдання управління ТМЦ.
49. Відносні показники управління активами підприємства.
50. Метод проектного фінансового звіту, його сутність та завдання.
51. Ризик і структура капіталу.
52. Модель Баумоля як спосіб оптимізації величини грошових засобів.
53. Операційний левередж, як один із найважливіших факторів, що визначають підприємницький ризик.
54. Управління дебіторською заборгованістю.
55. Управління та контроль за грошовими операціями.
56. Сутність і застосування методу проектного фінансового звіту.
57. Формула ДНФ як спосіб прогнозування фінансових потреб.
58. Дивідендна політика і можливості її вибору.
59. Фінансовий ризик, його вплив на визначення структури капіталу.
60. Політика антикризового фінансового управління підприємством при загрозі банкрутства.

4. ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ПІДСУМКОВОГО ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ ТА ВМІНЬ СТУДЕНТІВ. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Система оцінювання знань студентів з кожної дисципліни включає поточний, проміжний та семестровий контроль знань.

Поточний контроль здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних занять і оцінюється сумою набраних балів.

Проміжний контроль має на меті оцінку результатів знань студента після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни.

Семестровий контроль проводиться у формі заліку, визначених навчальним планом у терміни, передбачені графіком навчального процесу Черкаського державного бізнес - коледжу.

Всі види контролю здійснюються за 100-бальною системою оцінювання.

Навчальна дисципліна ділиться на логічно-пов'язані змістові розділи. Розділ зазвичай завершується Проміжною модульною контрольною роботою. *Проміжна контрольна робота* включає в себе вузлові тестові питання, типові і комплексні задачі, завдання, що потребують творчої відповіді та вміння синтезувати отримані знання і застосовувати їх при вирішенні практичних завдань.

Кількість проміжних модульних контрольних робіт з навчальної дисципліни «Фінансовий менеджмент» визначається кількістю аудиторних годин в навчальному плані затвердженому в Черкаському державному бізнес-коледжі.

ПОТОЧНИЙ ТА ПРОМІЖНИЙ КОНТРОЛЬ

На початку вивчення відповідної дисципліни студента ознайомлюють з силабусом навчальної дисципліни.

При поточному контролі *оцінці підлягають*: рівень знань, продемонстрований у відповідях і виступах; активність при обговоренні питань; результати виконання практичних завдань, експрес-контролю у формі тестів тощо. Зокрема за кожну правильно вирішену задачу протягом практичного заняття студент отримує 1 бал.

За рішенням кафедри студентам, які брали участь у науково-дослідній роботі – роботі конференцій, студентських наукових гуртків та проблемних груп, підготовці публікацій, а також були учасниками олімпіад, конкурсів, тощо можуть присуджуватися до 30 додаткових балів до підсумкового контролю.

Поточне оцінювання та результати проміжного контролю проставляються у „Журнали обліку успішності студентів”.

Студент, який з поважних причин, підтверджених документально, не мав можливості брати участь у формах поточного контролю або не склав проміжну модульну контрольну роботу має право на його відпрацювання у двотижневий термін після повернення до навчання.

Студенту, який не набрав „прохідного мінімуму” (34 балів), за дозволом викладача, надається можливість здачі пройденого матеріалу для отримання необхідної кількості балів з поточного контролю шляхом виконання спеціальних тестів/контрольної роботи підвищеної складності. У разі невиконання цих завдань, студент не допускається до складання заліку.

При відсутності „*прохідного мінімуму*” викладач напередодні заліку подає доповідну завідувачу кафедри, декану факультету/директору інституту про недопуск студента.

СЕМЕСТРОВИЙ КОНТРОЛЬ

Семестровий контроль у формі *заліку* - підсумкова кількість балів з дисципліни (*максимум 100 балів*), яка визначається як сумарна кількість балів протягом семестру. Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру. Порядок та система оцінювання зазначається у силабусі дисципліни. Сумарний результат у балах ECTS, заноситься у „*Залікову відомість*” навчальної дисципліни.

Результатом вивчення дисципліни «Фінансовий менеджмент» є залік. Залік проводиться за розкладом до початку екзаменаційної сесії.

Академічні успіхи студента визначаються за допомогою системи оцінювання, що використовується у навчальному закладі, реєструються у порядку, прийнятому у навчальному закладі, з обов'язковим переведенням оцінок до національної шкали та шкали ECTS.

В Черкаському державному бізнес-коледжі використовується 100-бальна шкала оцінювання. Кожна оцінка, виставлена за 100-бальною шкалою, повинна бути переведена до шкали ECTS (A, B, C, D, E, FX, F) згідно табл.1

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Шкала ЧДБК	Визначення	ECTS
90-100	<u>Відмінно</u> - відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок / <u>Excellent</u> - outstanding performance with only minor errors	A
80-89	<u>Дуже добре</u> - вище середнього рівня з кількома помилками / <u>Very Good</u> - above the average standard but with some errors	B
70-79	<u>Добре</u> - в загальному правильна робота з певною кількістю значних помилок / <u>Good</u> - general sound work but with a number of notable errors	C
65-69	<u>Задовільно</u> - непогано, але зі значною кількістю недоліків / <u>Satisfactory</u> - fair but with significant shortcomings	D
60-64	<u>Достатньо</u> - виконання задовольняє мінімальні критерії / <u>Sufficient</u> - performance meets the minimum criteria	E
35-59	<u>Незадовільно</u> - потрібно попрацювати перед тим, як перескласти / <u>Fail</u> - some more work required before the credit can be awarded	FX
0-34	<u>Незадовільно</u> - необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс / <u>Fail</u> - considerable further work is required, obligatory repeated course	F

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна література

1. Верланов Ю. Ю. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник. Вид. 2-ге. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 336 с.
2. Гораль Л. Т., Фадєєва І. Г., Спасів Н. Я., Данилюк-Черних І. М.Ф. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: методичні вказівки для практичних занять та самостійної роботи студентів. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2017. 46 с.
3. Косова Т. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник / Т. Косова, І. Сіменко. К.: ЦУЛ, 2019. 440с
4. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник у схемах і таблицях / Наталія Шевченко, Степан Мельник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 224 с.
5. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / [Васьківська К. В., Сич О. А.]. Львів: «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2017. 236 с.
6. Фінансовий менеджмент : підручник / Д. І. Дема, Л. М. Дорохова, О. М. Віленчук [та ін.]. Житомир: ЖНАЕУ, 2018. 320 с.
7. Фінансовий менеджмент: Навч. посібник / І.Ю. Зайцева. – Харків: УкрДУЗТ, 2018. 250 с.,
8. Фінансовий менеджмент: елект. навч. посібник / І.А.Бігдан, Л.І. Лачкова, В.М. Лачкова, О.В. Жилиякова. Х.:ХДУХТ, 2017. 197 с.
9. Ganna Blakytka and Tetiana Ganushchak (2018). Enterprise financial security as a component of the economic security of the state. Investment Management and Financial Innovations, 15(2), 248-256.
10. Financial Management. (2019) Joel Siegel, Jae Shim. Barron's Educational Series. P. 360

Додаткова література

11. Інвестиційний аналіз: навчальний посібник / І. Мойсеєнко, І. Ревак, Г. Миськів, Н. Чапляк. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 276 с.
12. Марченко О. М. Практикум з менеджменту: навчальний посібник / О. М. Марченко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 224 с.
13. Фінансовий менеджмент [Електронний ресурс]: підручник / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана»; [А. М. Поддєрьогін, Н. Д. Бабяк М. Д. Білик та ін.]; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 2-ге вид., перероб. Електрон. текст. дані. К.: КНЕУ, 2017. 534 с.
14. Фінансовий менеджмент : навч. посібник / за заг. ред. І. О. Школьник, В. М. Кремень; Нац. банк України, Держ. вищ. навч. закл. «Укр. акад. банків. справи Нац. банку України». К. : Центр учб. літ., 2017 488 с.
15. Фінансовий менеджмент: підручник / О. В. Кнейслер, О. Р. Квасовський, О. Ю. Ніпаліді; за ред. д-ра екон. наук, професора Кнейслер О. В. Тернопіль: Вид-во «Економічна думка», 2018. 482 с.
16. Фінансовий менеджмент: елект. навч. посібник / І.А.Бігдан, Л.І. Лачкова, В.М.Лачкова, О.В. Жилиякова. Х.:ХДУХТ, 2017. 197 с.
17. Arnold G. Corporate financial Фінансовий менеджмент : підручник / Д. І. Дема, Л. М.Дорохова, О. М. Віленчук [та ін.]. Житомир : ЖНАЕУ, 2018. 320 с.
18. Островська Г. Фінансовий менеджмент : підруч. / Г. Й. Островська. Тернопіль: 2018. 512 с.
19. Фінансовий менеджмент: / Г. О. Партин , Н. Є. Селюченко. - Видавництво Львівської політехніки, 2018. 388 с.

Список веб-порталів ЗМІ, рекомендованих для пошуку додаткової інформації

20. Щотижневий діловий аналітичний український журнал «Експерт». URL : <http://www.expert.ua>
21. Інформаційний онлайнний діловий портал «Український Бізнес Ресурс». URL : <http://ubr.ua>
22. Український щотижневий публічно-політичний журнал «Кореспондент» URL : <http://korrespondent.net>
23. Щотижневий ілюстрований суспільно-політичний журнал «Тиждень.ua». URL: <http://tyzhden.ua>
24. Фінансовий портал в Україні «Finance.UA». URL : <http://finance.ua>
25. Інформаційно-аналітичний всеукраїнський портал «Бухгалтер.com.ua» URL: <http://buhgalter.com.ua>
26. Всеукраїнська професійна газета «Все про бухгалтерський облік» URL: <http://www.vobu.com.ua>
27. Бухгалтерський тижневик «Дебет-Кредит» URL: <http://dtk.com.ua>
28. Щотижневий англомовний журнал «The Economist» URL: www.economist.com
29. Щоденна англомовна газета «The Guardian» URL: <http://www.theguardian.com>
30. Інтернет-журнал «Economica.org.ua» URL: <http://economica.org.ua>
31. Інтернет-портал для управлінців URL: <http://www.management.com.ua>
32. Інтернет-журнал «Стратегії» URL: <http://strategy.com.ua>

ПРО УКЛАДАЧІВ

Здир Віктор Анатолійович – завідувач відділення економіки, обліку та фінансів, кандидат економічних наук, викладач вищої категорії Черкаського державного бізнес-коледжу. Закінчив економічний факультет Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького за спеціальністю «Економічна теорія» (2005).

З 2005 р – викладач кафедри економіки та підприємництва Черкаського державного бізнес-коледжу.

У 2007 році вступив до аспірантури в ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» на кафедру політичної економії обліково-економічних факультетів.

У 2013 році успішно захистив дисертацію на тему «Теоретичні засади формування національної інноваційної моделі розвитку економіки» за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки та здобув науковий ступінь кандидата економічних наук.

Є автором понад 40 наукових та навчально-методичних праць, у т.ч.: участь у 4 монографіях, 17 статей у фахових виданнях України, 1 публікація, що була включено до наукометричної бази Web of Science Core Collection 3 2018 року призначений на посаду завідувача кафедри «Обліку та фінансів» Черкаського державного бізнес-коледжу.

Нагороджений:

1. Почесною грамотою Черкаського державного бізнес-коледжу за особистий внесок у розвиток ЧДБК та високі професійні досягнення (червень 2014);
2. Подякою Національної академії педагогічних наук України за вагомий внесок у розвиток освіти, значний внесок у підготовку висококваліфікованих спеціалістів, плідну педагогічну і інноваційну діяльність (2016)

Ткаченко Алла Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент. З 2021 року доцент кафедри фінанси Черкаського державного бізнес-коледжу.

В 1995 році закінчила Черкаський Державний педагогічний інститут ім. 300 річчя возз'єднання України з Росією спеціальність «Російська мова та література», кваліфікація спеціаліста: вчитель російської мови та літератури. В 2001 році Черкаський інженерно – технологічний інститут за спеціальністю «Фінанси», кваліфікація: економіст . В 2008 році - захист кандидатської дисертації за спеціальністю 08.01.10 – Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка, на тему «Ринок житлово - комунальних послуг: регіональний вимір» . У 2011 році – присвоєно вчення звання доцента кафедри бухгалтерського обліку, аналізу і аудиту. Стаж науково - педагогічної роботи більше 21 років викладацької діяльності у вищій школі.

Є автором більше ніж 130 наукових та навчально-методичних праць, у т.ч. 80 одноосібно, 70 у провідних закордонних та вітчизняних фахових виданнях в. т.ч. Index Scopus, друк в 2-х колективних монографіях (Україна, Польща), один навчально-методичний практикум, та є укладачем 49 навчально - методичних розробок які впроваджено в освітній процес Черкаського Державного інженерно технологічного інституту та Черкаського Державного технологічного університету.

Відзнаки:

Має три подяки та дві почесні грамоти за багаторічну сумлінну працю, підготовку переможця II етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково - дослідницьких робіт учнів – членів МАНУ за викладацьку діяльність та високий професіоналізм.

Навчально-методичне видання

Ткаченко Алла Анатоліївна

Здір Віктор Анатолійович

Фінсовий менеджмент.
Інструктивно-методичні матеріали до
практичних занять

Комп'ютерний набір: А.А. Ткаченко, В.А. Здір

Підписано до друку 27.12.23 р. Формат 60x84
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний
Умов. друк. арк. 5,3. Тираж 20 прим. Зам. № 347

За довідками з питань реалізації
звертатися за тел. (0472) 64-05-15

